

WASA DAGBLAD

Nr 19 Söndagen den 11 maj 2025

ISSN 2954-2448

En höst i hänryckning i Vasa

Att arbeta till 80

Joly - so cute - på Handelsplanaden

Att koka ägg

Det kan finnas liv därute

ALMA

WASA DAG- BLAD

Här finns vi:

vpress.ovh

36 sidor

I DAG

Att arbeta till 80 – kan vara roligt om man har lust

På 1960-talet var den genomsnittliga livslängden för män i Finland 65 år – ungefär samma ålder som pensioneringen inträffade. Idag lever finländarna i genomsnitt till 80 år eller längre, och i regioner som Kust-Östernbotten är siffrorna ännu högre.

Många av oss kommer att uppleva 90-årsdagen, och två av tre kommer att göra det utan nämnvärda minnesproblem.

Detta innebär en radikal förändring i hur vi ser på ålderdom, arbete och livsmål. Dagens 80-åringar har ofta samma energi och hälsa som 60-åringar förr i tiden, och dagens 60-åringar har i många fall samma livskraft som 45-åringar en gång hade. Med 20–30 aktiva år kvar i kroppen och sinnet finns det en unik möjlighet att inte bara slappa på villan – utan att börja om på nytt, om man så vill.

En ny tid – en ny pension

När den traditionella pensionsåldern infördes, var tanken att människor skulle kunna vila ut sina sista år efter ett långt och ansträngande arbetsliv. Men idag är många vid god hälsa långt efter 65, och en växande grupp upptäcker att de saknar meningsfulla sysselsättningar när arbetslivet plötsligt tar slut.

Samtidigt står samhället inför en demografisk utmaning: färre unga ska försörja fler äldre. Att låta friska och erfarna 60-, 70- eller till och

med 80-åringar bidra till arbetsmarknaden är inte bara en ekonomisk lösning – det kan också vara en väg till ett rikare och mer engagerande liv för den enskilde.

Studera, jobba, utforska – på dina villkor

När en ung person väljer utbildning i 20-årsåldern görs valet ofta under press: Vilket yrke ger trygghet? Vilken bransch har jobb? Men för den som redan har en pension kan studier handla om ren nyfikenhet. Att läsa historia, börja programmera, eller utbilda sig till trädgårdsmästare – utan att behöva tänka på lönekuvertet.

En ung akademiker får sin första yrkeskompetens. En pensionär som utbildar sig får en andra kompetens – och kombinerar den med en livstid av erfarenhet. Den som vill kan använda sina nya kunskaper för volontärarbete, eget företagande, eller en helt ny karriär. Och ja, det kan också vara en ekonomisk bonus: pensionen täcker basen, medan extrainkomster ger rum för resor, hobbies eller bara en bekvämare vardag.

Arbete är mer än pengar – det ger mening

För många är arbete inte bara en inkomstkälla – det är en social arena, en rutin som ger struktur, och en känsla av att bidra till något större. Att gå hemma efter 40 år i arbetslivet kan vara en chock. Plötsligt finns inga kollegor att fika med, inga uppgifter som ger en känsla av att ”jag gjorde något idag”.

Att fortsätta arbeta, om än i mindre omfattning eller inom ett helt nytt område, kan ge precis den balans som saknas. Det behöver inte vara ett åtta-till-fem-jobb – det kan vara deltid, frilans, eller eget projekt. Poängen är att det ska vara roligt, inte ett måste.

Samhället måste anpassa sig

För att fler ska kunna välja att arbeta längre krävs förändringar:

Flexibla arbetsformer: Färre timmar, möjlighet till distans, anpassade uppgifter.

Omställningsstöd: Kurser och mentorskap för den som vill byta bana efter 60.

Företag som tar chansen:

Att anställa äldre medarbetare innebär erfarenhet, lojalitet och ofta en lugnare, mer lösningssökande inställning.

Redan idag finns pionjärer som visar vägen – 70-åringar som startar bloggar, 80-åringar som driver caféer, och pensionärer som blir konsulter inom sitt gamla yrke. Men potentialen är mycket större.

Det är ditt val

Det finns inget rätt eller fel sätt att leva som pensionär. Vill du resa jorden runt? Gör det! Vill du läsa alla böcker du inte hann med? Utmärkt! Men vill du prova något nytt – en utbildning, ett jobb, ett kreativt projekt – så finns inget som stoppar dig.

Livslängden har ökat. Hälsan är bättre. Varför inte göra något av det?

Att arbeta till 80 – det kan vara roligt. Om man har lust.

Photo Supplement

Fotobilaga - vpress.obh

Pärbild: I väntan på KAJ och Erika på salutorget

TEATER

En höst i hänryckning på stadsteatern

Hösten 2025 bjuder på en sprakande kavalkad av upplevelser på Vasa stadsteater.

Med temat hänryckning som röd tråd presenterar teatern en säsong som lovar starka känslor, skratt, eftertanke och teatermagi. Teaterchef Seppo Välinen sammanfattar kommande spelår med ett ord: hänryckning.

– Hänryckning kan vara förälskelse, förtjusning, inspiration eller en kollektiv känslostorm. Vi vill ge publiken möjlighet att uppleva allt detta – och mer – i salongen, säger Välinen.

Inhemskt drama med samhällsnärvaro

En av höstens stora premiärer är Reko Lundåns gripande pjäs Onödiga människor (Tarpeettomia ihmisiä), som får premiär den 23 oktober på Julia-scenen. Pjäsen utspelar sig i början av 2000-talet,

under tiden efter lågkonjunkturen, och skildrar vad som händer med en människa – och en familj – när samhället inte längre har plats för dem.

Huvudpersonen Kari blir uppsagd och tappar sakta greppet om tillvaron, medan hans fru Tuula gör karriär i butiksvärlden. I hemmet tättnar stämningen, och känslor som inte hanteras börjar pyra under ytan. Regin görs av Sakari Hokkanen, som regisserar på Vasa stadsteater för första gången. Hokkanen har tidigare arbetat vid bland annat Helsingfors stadsteater och Tammerfors teater. Scenografi och kostym görs av Salli Kari, ljuddesign av Jouni Tapio.

Improviserat äventyr för barn
I november är det dags för ett lekfullt inslag på Julia-scenen när Det okända äventyret har premiär – en improviserad föreställning för barn där allt skapas i stunden, med publikens hjälp. Inget manus, inga färdiga scener – bara barnens idéer

och skådespelarnas kreativitet.

Bakom föreställningskonceptet står Antti Laukkarinen, skådespelare vid Improvisationsteatern Stella Polaris i Helsingfors, med över 20 års erfarenhet av improvisationsteater. Premiären äger rum den 13 november, och föreställningen kan även bokas till andra evenemang.

Gästspel för alla smaker

Hösten 2025 blir även en guldgruva för den som gillar gästspel. På lördag den 6 september drar det igång med Show 'n Spaghetti i Teaterrestaurangen Kulma – en kväll fylld med musik, humor, överraskningar och dans till evigt gröna toner, ackompanjerad av en smakrik middag.

Jumpattyttöjä – en hyllning till finländsk kvinnlig gymnastik – spelas den 24 september på Romeo-scenen. I oktober får publiken möta Aleksis Kivis liv och verk på ett nytt sätt när Red Nose Company och Kammarorkestern Avanti! intar

scenen den 9 oktober.

Dagen därpå, den 10 oktober, är det premiär för Min solkung (Aurinkokuninkaani) – en berättelse om att växa upp i ljus och skugga av komplicerad kärlek. På scenen står Emmi Nieminen och Emma-Sofia Hautala, som också varit med och skrivit texten tillsammans med Liila Jokelin.

Den 18 oktober blir det skratt i överflöd när YouTube-favoriterna Toimistopoijat bjuder på show på Romeo-scenen kl. 13. Efteråt ordnas ett Meet & Greet i foajén. Samma kväll fortsätter skratten i Teaterrestaurangen när stand up-kvällen Naurunurkka går av stapeln, med Tommi Tuominen, Anitta "Iso A" Ahonen och Joonas Moisio som kvällens MC.

Fredag den 14 november är det dags för inhemsk telenovela på Julia-scenen med premiären av Klackarna i taket! (Korot kattoon!), där Ria Kataja och Minna Kivelä gestaltar hela tio olika karaktärer i en galen komedi om livets relationella snårskog.

Vårens höjdpunkt: Sanningen av Florian Zeller

När vintern viker undan för våren, får Vasa stadsteater äran att presentera den finska premiären av Florian Zellers parförhållandedrama La Vérité – på svenska Sanningen. Den franska författaren och dramatikers verk översätts av Aino Pirola och regisseras av Emma Mattila, som tidigare regisserat bland annat Idmeli – ett spökäventyr och Pippi Långstrump i Vasa. Scenografi står Riku Suvitie för, och premiärdatumet är satt till den 12 februari 2026.

Vasa stadsteaters höstsäsong är mer än en uppsättning föreställningar – det är en inbjudan till känslor, reflektion och skratt. Oavsett om du gillar drama, barnteater eller underhållning med glimt i ögat, så väntar en höst att bli hänförd av.

BILD: Presentation av höstens program 12.5.2025. Teaterchef Seppo Välinen och regissör Sakari Hokkanen. Foto: Vaasan kaupunginteatteri

NYHETER

DENNA TIDNING KAN MAN LÄSA VAR SOM HELST

Denna tidning kan man läsa var som helst, som här i Tammerfors

MEDIA

Helsingin Sanomats artiklar delvis producerade av AI

Helsingin Sanomat använder AI som ett verktyg i journalistiken, men all publicerat innehåll granskas av journalister och chefredaktören.

Enligt tidningen hjälper AI till att förbättra journalistikens kvalitet, påskynda arbetsprocesser och hitta nyheter mer effektivt. Men det är alltid människorna, inte maskinerna, som har det slutgiltiga ansvaret för innehåll.

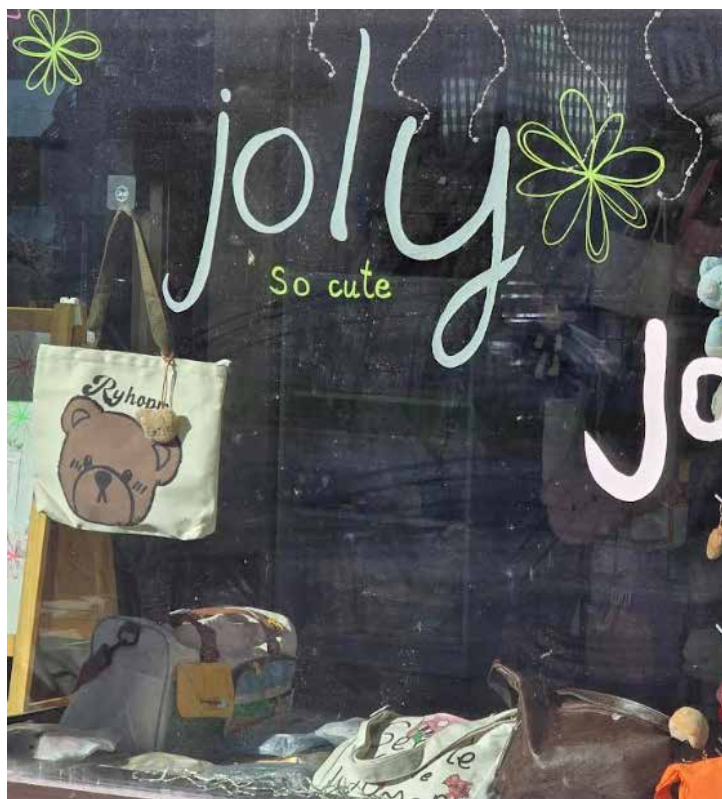
”Författare, fotografer och alla journalister är ansvariga för det innehåll de producerar. Eventuella misstag görs av en människa, inte av en maskin”, betonar Helsingin Sanomat. Tidningen använder AI öppet

och redovisar dess roll särskilt om den har haft en betydande inverkan på det slutliga resultatet. Helsingin Sanomat följer Publicistklubbens rekommendationer om märkning av AI-användning. Målet är att upprätthålla läsarnas förtroende och säkerställa att den publicerade informationen är tillförlitlig. ”Vårt mål är att läsaren alltid ska kunna lita på det innehåll som HS publicerar”, säger tidningen.

AI-användning blir allt vanligare i media, och Helsingin Sanomat har kartlagt dess huvudsakliga tillämpningar i sin redaktion. Enligt tidningen ersätter AI inte journalisternas professionalism, utan fungerar som ett verktyg som underlättar och effektiviserar nyhetsrapporteringen.

VASA CENTRUM

Ny butik i Vasa satsar helt på gulligt: ”Joly – so cute” har öppnat på Handelsplanaden

En ny butik har öppnat i Vasa – och den sticker verkligen ut.

Joly, som den heter, satsar helhjärtat på charmiga och söta produkter, från presentartiklar till inredningsdetaljer. En butik med ett liknande koncept har aldrig tidigare funnits i Vasa – och kanske inte heller någon annanstans i Finland.

Butiken är belägen på Handelsplanaden 16 och har även en aktiv närvaro på Facebook, där kunder kan få en försmak av det breda utbudet av söta gåvor och dekorationer.

Bakom butiken står Hoang Then The, som både äger och driver Joly. Hon har tidigare drivit en liknande butik i Vietnam, innan hon flyttade till Finland för några år sedan. Nu vill hon sprida glädje och estetik även här – i form av färg, form och en stor dos gullighet. Butiken har redan väckt uppmärksamhet bland förbipasserande och fått många nyfikna besökare. För Vasabor som söker något unikt och lekfullt till hemmet eller som gåva, är Joly ett välkommet tillskott i stadens butiksliv.

ASTRONOMI

Cambridge: Det kan finnas liv där ute

James Webb-teleskopet upptäcker de starkaste tecknen hittills på liv utanför vårt solsystem

Forskare vid University of Cambridge har gjort en upptäckt som kan komma att skriva om historien om vårt universum. Med hjälp av det kraftfulla James Webb-rymdteleskopet (JWST) har man identifierat kemiska ämnen i atmosfären kring en avlägsen exoplanet som på jorden endast produceras av levande organismer.

De aktuella molekylerna – dimetylsulfid (DMS) och dimetyldisulfid (DMDS) – har upptäckts i atmosfären på planeten K2-18b, som kretsar runt sin stjärna i den så kallade beboeliga zonen, 124 ljusår bort i Lejonets stjärnbild. På jorden bildas dessa ämnen uteslutande av liv, särskilt marina mikroorganismer som plankton.

”Om dessa fynd bekräftas kan det vara första gången mänskligheten har funnit en möjlig biosignatur på en planet bortom vårt solsystem,” säger professor

Nikku Madhusudhan, som leder forskningen.

Signalen är statistiskt säkerställd på den så kallade tre-sigma-nivån, vilket innebär en sannolikhet på 99,7 procent att fyndet är äkta. Men för att vetenskapligt kunna tala om ett genombrott krävs fem-sigma – något som forskarna tror kan uppnås med ytterligare 16–24 timmars observationstid.

Redan tidigare har K2-18b väckt uppmärksamhet, då man funnit kolbaserade gaser i dess atmosfär – en första indikation på att planeten kan vara en så kallad ”Hycean world”, täckt av oceaner under ett väterikt skyddslager.

”Vi är kanske på gränsen till att kunna svara på en av mänsklighetens största frågor: Är vi ensamma?” säger Madhusudhan. ”Det här

ögonblicket kan visa sig bli början på en ny era.”

<https://www.cam.ac.uk/stories/strongest-hints-of-biological-activity>

The source text in this work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

ALMA

Nya färdigheter och vänner genom hobbyn – Anmälan till Vasa medborgarinstitut Almas kurser börjar i maj

Är du intresserad av att lära dig ett nytt språk, utveckla dina kreativa färdigheter eller förbättra ditt välbefinnande?

Vasa medborgarinstitut Alma öppnar återigen dörrarna för nya studerande läsåret 2025–26. Anmälan till nästa läsårs breda kursutbud inleds torsdagen den 15 maj klockan 15.00. De ivrigaste kan bekanta sig med kursutbudet och anmäla sig redan nu på adressen uusi.opistopalvelut.fi/vaasa, där en stor del av vårens 2026 kurser redan finns tillgängliga för bokning.

Alma har etablerat sig som ett betydande centrum för vuxenlärande i Vasaregionen. Årligen lockar institutets över 1000 kurser cirka 16 000 deltagare inom tio olika ämnesområden. Verksamheten är inte begränsad till Vasa, utan Alma ordnar även kurser i Lillkyro, Laihela och Storkyro. I linje med den moderna tiden är även utbudet av nät- och studiepoängskurser brett, vilket möjliggör studier oberoende av tid och plats. Medborgarinstitutets kurser och föreläs-

ningar är öppna för alla, oavsett ålder eller tidigare utbildning.

Nästa läsår bjuder återigen på intressanta nyheter som kompletterar Almas redan rika utbud. Nya inslag är bland annat kurser där man får prova på att sy i fiskhud, finna ro i graviditetsyoga, dyka in i det fornordiska språket norrönt via nätet samt upptäcka balansen genom mindfulness och musikens välbefinnande-främjande effekter. Utbudet av de populäraste kurserna, såsom finska på olika nivåer, mångsidiga sömnadskurser samt olika massagetekniker, har utökats för att möta den ökade efterfrågan. Särskilt keramik- och skokurserna brukar snabbt bli fullbokade direkt när anmälan öppnas, så det lönar sig att vara snabb. Även kursutbudet i Kyrolandet har stärkts med bland annat nya yogakurser, vilket gör välbefinnandet mer tillgängligt för regionens invånare.

Utöver de traditionella hobbykurserna satsar Alma även

på professionell utveckling genom att erbjuda olika kvalificerande utbildningar. Ett exempel på detta är kurserna i Första hjälpen för psykisk hälsa, där deltagarna efter godkänt slutförande erhåller ett officiellt kompetensbevis. Dessa kurser är värdefulla färdigheter både för individens välbefinnande och i arbetslivet.

”Även om största delen av kurserna för läsåret 2025–26 publiceras i maj i samband med anmälan, är det bra att komma ihåg att vi kontinuerligt uppdaterar vårt utbud under hela året,” påminner rektorn för Vasa medborgarinstitut Alma, Sannasirkku Autio. Hon betonar medborgarinstitutets betydelse inte bara som en miljö för att lära sig nya färdigheter, utan också som en viktig mötesplats för gemenskap och nya vänskapsrelationer. ”För oss är det av yttersta vikt att erbjuda mångsidiga inlärningsmöjligheter för människor i alla åldrar och i olika livs-

situationer. Inläring handlar inte bara om att skaffa nya färdigheter, utan det är också ett sätt att berika livet och främja välbefinnandet.”

Förutom anmälan via nätet erbjuder Alma även mer traditionella anmälningssätt. Intresserade kan anmäla sig till kurserna på plats vid Almas servicepunkter i Vasa på adresserna Rådhusgatan 31 (tel. 0400 868 110, öppet mån-fre kl. 8–16) och Rådhusgatan 33 (tel. 040 6299 133, öppet mån-tors kl. 10–14). Vid servicepunkterna hjälper kunnig personal gärna till med kursval och svarar på eventuella frågor.

Nu är det ett utmärkt tillfälle att bekanta sig med Almas breda kursutbud online och planera det kommande läsåret med nya intressanta hobbyn och inlärningsupplevelser. Oavsett om ditt intresse ligger inom språk, konst, motion, välbefinnande eller praktiska färdigheter, finns det garanterat något för alla i Almas mångsidiga utbud. Ta chansen och anmäl dig för att berika ditt liv med nya färdigheter och vänner!

Källa: Vaasa.fi

NYHETER

Läkartidningen: Psykiatriköerna har försvunnit i Österbotten

Nytt arbetssätt ger vård direkt – utan väntetider eller läkarskiften

Österbottens välfärdsområde har nått ett genombrott inom den psykiatriska specialistsjukvården. Genom att förnya vårdprocessen för patienter med affektiva störningar och neuropsykiatriska problem har man lyckats eliminera köerna – ett resultat som väcker uppmärksamhet både regionalt och nationellt.

Tidigare var situationen allvarlig. Nästan hälften av patienterna fick vänta

över sex månader på vård, och köerna till neuropsykiatriska utredningar kunde uppgå till två år. Våren 2024 krävde Regionförvaltningsverket kraftfulla åtgärder. I dag, mindre än ett år senare, kan Österbotten visa upp resultat: inga köer, snabbare vård och nöjdare patienter.

Nyckeln till förändringen var en genomgripande omstrukturering av vårdmodellen – och framför allt ett förändrat tankesätt. Alla onödiga mellansteg vid vårdbörjan togs bort, jonkansliet omformades, och patienten möter nu direkt ett fast vårdteam.

Vården inleds utan dröjsmål och utan att läkaren byts ut under processen.

Den nya modellen bygger på en tvärprofessionell utvärdering, individuell vård- och rehabiliteringsplan, kontinuerlig uppföljning av vårdens effekt samt en planerad avslutning av vårdkontakten. Detta har lett till ett effektivare resursutnyttjande och minskat slitage på vårdpersonalen.

Det anmärkningsvärda är att reformen genomfördes utan ökade resurser eller ny personal – framgången ligger i omorganise-

ring och tydliga rutiner. Patientnöjdheten har ökat när vården ges snabbt och kontakterna är fasta.

Österbottens modell visar att strukturella förändringar inom psykiatrin kan ge påtagliga resultat. Erfarenheten kan fungera som förebild för andra välfärdsområden som kämpar med liknande utmaningar. Där tidigare förseningar och frustration rådde, finns nu en fungerande vårdstruktur där patienten står i centrum.

VECKANS KONSTUPPLEVELSE

Johannes Takanen

8.12.1849, Ala-Urpala, Virolahti 30.9.1885, Rooma, Italia
Andromeda, 1878 - 1882

EVENEMANG

TIKANOJA

Utställningen som täcker den mästerliga natur- och porträttfotografen Eero Järnefelts (1863–1937) hela karriär visas fram till 25.5.2025 på Tikanojas konstmuseum – så det finns fortfarande gott om tid.

Järnefelt har anknytning till Vasa i och med att hans far Alexander var landshövding i Vasa län 1888–1894. Alexander bodde på Strandgatan och familjen hyrde Tottesunds gård i Maxmo sommarna 1891–1892. Eero Järnefelts syster Aino gifte sig där med Jean Sibelius. Utställningens kurator är Ateneums intendent Timo Huusko och utställningen på Tikaoja konstmuseum har producerats av Konstmuseet Ateneum / Finlands Nationalgalleri i samarbete med Vasa museer.

GRANSKAPSVECKAN 2025

19.-25.5.2025

Gemenskap och möten i grannskapet
Granskapsveckan är en internationellt uppmärksammat evenemangsvecka som syftar till att stärka gemenskapen, öka interaktionen och minska ensamheten. I Finland gör settlementrörelsen veckan till en del av livet på flera orter genom att ordna ett brett utbud av evenemang i olika områden. Det finns 12 bosättningar runt om i Finland och Settlement Apartments. Granskapsveckan firas den 19–25 maj 2025.
Tisdag 20.5. Kvartersveckan firas i Gerby, vid Settlementti Vestis, där dörrarna är öppna kl. 9.30–11.30 och på kvällen kl. 17–19.
Torsdag 22.5. I bosättningscentret på Brändö, Huvilakatu 1, ordnas allsång och musik kl. 17–19. Siltapelimannit och Settlementtis egen sånggrupp Setlerit uppträder. Kaffet kommer att serveras.
Fredagen den 23 maj firar vi återigen födelsedagar, då Hopearanta

vårdhem i Kotiranta fyller 30 år. Vasa scoutflickor bakar pannkakor. Saft kommer att serveras. Det kommer också att finnas ett program med anknytning till födelsedagar; kanske en konstutställning eller en berättelse från Hopearantas tidigare år.

WASA SINFONIETTA

Vasa stadshus 18.5. kl. 14.00
Save the Trees - välgörenhetskonserter
Intäkterna från välgörenhetskonserterna Rädda träderna doneras till Vasa stadsträdgård för inköp av träd som en miljögärning på lekparkerna och gårdarna till daghemmen i Vasa stad, till glädje för Vasa barn.
<https://wasasinfonietta.net/>

KVÄLLSMUSIK

I Vasa kyrka – njut av stämningen av en klassisk sommarkväll
Känn stämningen av sommarkvällar till högklassig musik i Vasa kyrka. De evangelisk-lutherska församlingarna bjuder igen på gratis konserter med klassisk musik, som redan under årens lopp har etablerat sig som pärlor i stadens sommarprogram.
Klassisk kvällsmusik på onsdagar från 4.6.25 kl. 19.30
4.6. Kammarkör Canticum Maris.
11.6. Serene Erhie, sopran och Anna Roos, piano.
18.6. Monica Heikius, sopran och Karolin Wargh, orgel.
25.6. Jonna Pirttijoki-Helander, dragspel, sång och Sauli Perälä, piano, sång.
2.7. Erica Nygård, flöjt och Niels Burgmann, orgel.
9.7. Lovisa Tuomisto och Valtteri Tuomisto, orgel, piano och sång.
16.7. Jenny Sandelin, sopran och Anton Ylikallio, piano.
Tisdag 22 juli kl. 18.30 Péter Sakari, orgel. I samarbete med Musikfestspelen Kors-holm.6.8. Inka Pärssinen, trumpet och Hanna Koljonen, orgel.
13.8. Noora Karhuluoma, sopran och Marco Bonacci, cembalo.

MUSIKFESTSPLEN I ILMOLA (ILMAJOKI)

”STORA OFREDEN 1713-1721”

6-15.6.2025

”Denna mäktiga och aktuella opera tar hatets år och våra förfäders öden tillbaka till Kyrö älvs stränder. Big Wrath är en skakande och närande berättelse om familjeband, moderskärlek, uthållighet och kraften i samarbete under en tid, när Rysslands brutala anfallskrig mot Finland brände ner Österbotten till svart jord.”

www.musiikkijuhlat.fi

AMOS REX Helsingfors

12.6.25

GRATIS inträde hela Helsingfors-dagen

www.amorex.fi

NÄRPES TEATER

”Maskinisterna”, en pjäs om Bröderna Wickström och deras motorfabrik. med manus och regi av Erik Kiviniemi.

Urpremiär 28.6.25 klo 19

Andra föreställningar:

1.7 kl 19

3.7. kl 19

7.7. kl 19

8.7. klo 19

10.7 kl 19

13.7. kl 17

15.7. kl 19

16.7. kl 19

17.7. kl 19

19.7. kl 19

KASKÖ MUSIKSOMMAR

9-12.7.25

Festival för klassisk musik i Finlands minsta stad.

”Havets närhet, Kaskö stads historia, tvåspråkigheten, den vackra trähusmiljön”

Konstnärliga ledare Anna-mari och Samuli Peltonen

LOCHEÅ KYRKOMUSIKFESTSPEL

22-27.7.25

Kyrkomusik från tusenåriga traditioner

www.kirkkomusiikkijuhlat.fi

MUSIKFESTSPLEN KORS-HOLM

23.7.–30.7.2025

Över hundra artister från hela världen samlas i slutet av juli för en vecka fylld av musik och gemenskap.

I år firar Korsholmans musikfestival sitt 43:e år med ett brett och mångsidigt program med temat ”Broar” och under temat ”Resa tillsammans”.

Festivalen erbjuder allt från klassisk musik och tango till folkmusik, barnkonserter och – för allra första gången – balkansmusik

RITZ

25.7.25 kl 19

MARI PALO – TANGO

En av Finlands mest eftertraktade sopraner dyker ner i tangos värld.

Korsholm Music Festival

VASA STADSHUS

27.7.25

CONCERT ROYAL

Amélie goes to Belgrad and friends

Korsholm Music Festival

VAASA FESTIVAL

31.7 – 2.8.2025

Vaasan sisäsatama

K18

<https://vaasafestival.fi/>

KONSTENS NATT

14.8.2025

”Jag hoppas att vi ses igen på Konstens natt nästa år”

<https://www.vaasa.fi/koe-ja-nae/kulttuuria-vaasassa-ja-seudulla/taiteiden-yo/>

AMOS REX Helsingfors

14.8.25

GRATIS inträde kl 18-23 under

KONSTENS NATT I

Helsingfors

www.amorex.fi

WASA FUTURE FESTIVAL

11-16.8.2025

Wasa Future Festival 2026 kommer att äga rum mellan den 11 och 16 augusti.

Evenemanget samlar kunniga och motiverade personer från näringslivet, universiteten, de regionala beslutsfattande organen och ministerkåren för att fokusera på att lösa problem i Vasa och runt om i Finland. Evenemanget kan följas på Wasa Future Festivals YouTube-kanal.

Wasa Innovation Center
Gerbyntie 18

KONST

Stort renoveringsarbete inleds i Tikanojas konsthem – museet stängt i sommar, Järnefelt-utställningen pågår till 24.5.

Tikanojas konsthem håller stängt över sommaren på grund av en omfattande fasad- och takrenovering. Museet stänger sina dörrar efter att den populära utställningen med Eero Järnefelts verk avslutas lördagen den 24 maj 2025. Under renoveringen kommer även inomhusutrymmen att rustas upp. Museet öppnar åter den 27 september med nya utställningar.

Museet är öppet onsdag till lördag kl. 10–17 fram till stängningen. Det finns alltså ännu möjlighet att ta del av Eero Järnefelts stämningsfulla verk innan museet går på sommarpaus.

– Tikanojas konsthem har länge haft behov av reparationer, och nu har vi kunnat samordna renoveringen med de tidigare

beslutade besparingsåtgärderna för museiverksamheten. Det är förstås beklagligt att museet håller stängt under sommaren, men det är viktigt att ta hand om våra kulturhistoriskt värdefulla byggnader. Vissa arbeten sätter oundvikligen begränsningar för verksamheten, säger museichef Elina Bonelius.

Som belöning för tålmodet utlovar Bonelius ett fräschare och mer funktionellt Tikanojas konsthem. Till höstsäsongens öppning visas aktuell finsk illustrationskonst samt verk ur Tikanojas samlingar.

Övriga museer i Vasa öppna hela sommaren med nya utställningar

Under sommaren håller övriga museer i Vasa öppet med ett varierat utbud:

Kuntsi museum för modern

konst visar Ulrika Firms separatutställning Weather[ing] samt grupputställningen Interferences med konstnärer kopplade till Bildkonstakademien vid Konstuniversitetet. Båda utställningarna visas 26.4–16.8..

Österbottens museum presenterar förutom sina permanenta utställningar även en färgstark utställning med naivistisk konst av Inkeri Julkunen, som pågår 7.6–19.10.

Gamla Vasa museum öppnar den 4 juni och håller öppet till slutet av augusti. Sommarens program innehåller bland annat en mindre arkeologisk utställning om Korsholms vallgravar, där fynd sträcker sig från medeltiden till slutet av 1700-talet.

Museernas öppettider i sommar:

Österbottens museum: ons–sön kl. 10–17

Kuntsi och Gamla Vasa museum: ons–lör kl. 10–17

Fri entré till Gamla Vasa museum

Längre stängningsperioder under hösten
På grund av besparingar och utställningsbyten kommer vissa museer att hålla stängt längre perioder under hösten:

Österbottens museum är stängt 20.10–30.11.

Kuntsi museum för modern konst är stängt under årets slut

Mer information om museerna och aktuella utställningar: vaasa.fi/museernaitytelyt: vaasa.fi/museot

KÖRSÅNG

Sångens fest – 80 körer på körfestivalen 22–24.5.2025

I slutet av maj fylls Vasa av musik, gemenskap och sångglädje när den 31:a upplagan av Vasa Körfestival tar över staden. Under tre dagar, 22–24 maj 2025, uppträder hela 84 körer från olika delar av landet – och programmet är bredare och rikare än någonsin.

Festivalen bjuder på något för alla: fem nya temakonsalter, stora körsamlingar, intima kvällar och överraskande inslag på gator och torg. Det är en fest för rösten – och för hela staden.

Havsbilder och mästerverk i Vasas kyrka

Festivalens huvudkonsert Merikuvia ja mestariteoksia (Havsbilder och mästerverk) hålls fredagen den 23 maj kl. 18 i Vasa kyrka. Här möts Key Ensemble – en av Finlands främ-

sta vokalsembler – och Vasa stadsorkester i en stämningsfull resa över havets vidder. På programmet står bland annat Toivo Kuulas gripande Meren virsi samt Uno Klamis symfoniska svit Merikuvia.

Semmarit intar Ritz med dubbla shower

Den enormt populära vokalgruppen Semmarit firar sitt 35-årsjubileum och intar Ritz scenen lördagen den 24 maj med två föreställningar, kl. 16 och 19. Showen bjuder på nya produktioner, uppdaterade klassiker och välkända publikfavoriter – allt med Semmarit-gruppens typiska karisma och energi. Kvällsföreställningen är redan slutsåld, men ett extrainsatt eftermiddagsuppträdande gör det möjligt för fler att få uppleva showen.

Vårens och kärlekens sånger i stadshuset

Lördagen den 24 maj kl. 17 bjuder Finlands Svenska Damkörsförbunds storkör på konsert i Vasa stadshus. Över 150 sångare från 13 damkörers förenas i konserten Kevättä

ja rakkautta (Vår och kärlek), vars program bygger på den populära sångboken Damernas lilla svarta. Repertoaren kombinerar traditionella körklassiker med nykomponerade verk och spännande arrangemang.

Sångens helande kraft – till äldre och vårdboenden

Musikrådet Marjukka Riihimäki gästar festivalen med sin seniorkör Laulusta Voimaa! – en kör som sjunger för äldre och sprider glädje i vårdmiljöer. Kören uppträder under festivalen i tre olika vårdhem i Vasa: Folkhälsanhuset Wasa, Präntöön Helmi och Vuorikoti. Dessutom deltar kören i Rewells Non Stop-program på fredagen, som avslutas med allsång under Riihimäkis ledning.

Med på resan finns även psykolog och författare Pirkko Lahti, som håller ett uppskattat anförande om kulturens och musikens inverkan på välbefinnande.

Temakonsalter, kvällar och körkaraoke

Festivalprogrammet innehåller fem temakonsalter: Merikuvia ja mestariteoksia i kyrkan, Yhtyeet estradilla (Vokalsembler på scen) och Kansanlaulut meiltä ja maailmalta (Folksånger från när och fjärran) i stadshuset, Gospel i Brändö kyrka och Ystävyiden ja rakkauden laulut (Sånger om vänskap och kärlek) i Kulturhuset Fanny.

Fredagen bjuder på pop-rockkväll i Kulturhuset Fanny kl. 19, och lördagen avslutas med körkaraoke på Jolene Happy Bar kl. 21.

Hela staden sjunger

Under festivaldagarna hålls ett stort antal gratis konsalter runt om i Vasa. I köpcentret Rewell uppträder nästan 40 körer under två dagars Non Stop-program. Stämningen är öppen, levande och inkluderande – precis som festivalen själv. Biljetter till avgiftsbelagda konsalter säljs vid evenemangsplatserna, hos StudioTicket (Rewell, 2 vån) samt på NetTicket.

Bilden togs i maj 2024

KYRKA

Maxmo kyrka 200 år

I november 2025 firar Maxmo kyrka stolt sina 200 år. Denna vackra korskyrka i trä, belägen i hjärtat av Maxmo i Vörå kommun, har under två sekler varit en central plats för gudstjänst, gemenskap och viktiga livshändelser för generationer av österbottningar.

Kyrkan, som idag används av Vörå församling, är inte bara en imponerande byggnad i nyklassicistisk stil, utan också en levande påminnelse om regionens rika historia och kulturella arv.

Året var 1824 då Maxmo kyrka stod färdig, ett resultat av skickligt hantverk under ledning av kyrkobyggmästaren Heikki Kuorikoski. Den invigdes officiellt året därpå och har sedan dess stått stadigt som en andlig och social knutpunkt. Byggnaden, med sina 237 kvadratmeter, kunde rymma hela 500 perso-

ner, vilket understryker dess betydelse som en samlande kraft i ett växande samhälle.

Den nyklassicistiska stilen, som präglar kyrkans exteriör, var en populär arkitekturströmning under 1800-talet, kännetecknad av sina rena linjer, symmetri och en känsla av värdighet. Trämaterialet, som dominerar konstruktionen, är typiskt för regionens byggnadstradition och ger kyrkan en varm och inbjudande karaktär. Genom åren har kyrkan genomgått flera renoveringar – 1897, 1904, 1933 samt en mer omfattande under åren 1961-62 – för att bevara dess skönhet och funktionalitet för kommande generationer.

Inuti kyrkan möts besökaren av en atmosfär av stillhet och andakt. Den tudelade altartavlan, skapad av J. Tegengren 1933, fångar betraktarens blick med sina kraftfulla skildringar av "Den korsfäste" och "Jesu födelse". Kyrkans musikaliska tradition är stark, inte minst tack vare den imponerande orgeln med sina 15 stämmor. Instrumentet, tillverkat av Hans Heinrich 1966, har en intressant historia i sig. Dess fasad och delar

av pipverket härstammar nämligen från den tidigare orgeln som byggdes 1903 av den välrenommerade orgelbyggarfirman E. F. Walcker.

En särskild detalj som knyter samman Maxmo kyrka med dess föregångare är klockstapeln. Denna byggdes redan 1783 vid den äldre kyrkan men flyttades och höjdes i samband med att den nuvarande kyrkan stod klar 1824. Klockorna i stapeln, gjutna 1749 och 1783, har i århundraden kallat till gudstjänst och markerat viktiga händelser i Maxmo-bornas liv. Deras klang är en del av bygdens ljudlandskap och en påminnelse om tidens gång.

Under sina 200 år har Maxmo kyrka varit mer än bara en plats för religiösa ceremonier. Den har varit en samlingspunkt för glädje och sorg, en plats där band har knutits och gemenskap har stärkts. Dop, konfirmationer, bröllop och begravningar har alla ägt rum inom dess väggar, vilket gör kyrkan till en integrerad del av invånarnas personliga och kollektiva minnen. Prästerna som verkat i Maxmo har spelat viktiga roller

i samhället, inte bara som andliga ledare utan ofta även som bidragsgivare till utbildning och socialt välbefinnande.

När Maxmo kyrka nu står inför sitt 200-årsjubileum i november 2025, är det ett tillfälle att blicka tillbaka på dess rika historia och samtidigt se framåt. Kyrkan fortsätter att vara en levande och aktiv del av Vörå församling, anpassande sig till nutidens utmaningar samtidigt som den värnar om sitt historiska och arkitektoniska arv. Jubileumsåret kommer säkerligen att uppmärksammas med festligheter och evenemang som hyllar kyrkans betydelse för regionen.

Dess 200-åriga historia är en värdefull del av Österbottens kulturarv och en påminnelse om den lokala kyrkans bestående betydelse i människors liv. När klockorna ringer från den gamla klockstapeln, ekar historiens vingslag genom Maxmo och påminner om alla de generationer som funnit tröst, inspiration och samhörighet inom dessa heliga väggar.

Historisk bild: – Denna bild av Maxmo kyrka går tillbaka till 1894 och finns i boken Finland på 1800-talet, som innehåller texter av finska författare och illustrationer av finska konstnärer och editerad av Zacharias Topelius. Originalversionen av bilden har digitaliserats på British Library.

I KÖKET

Att koka ägg – nu med avancerad fysik och periodicitet

Att koka ett ägg – det låter som något till och med en sömndrucken student skulle kunna klara av med ett sprucket kast-rullock och lite tur.

Men nej. Nu visar forskare vid bland annat universitetet i Neapel att det gamla uttrycket ”det är inte hjärnkirurgi” borde bytas ut mot ”det är inte äggkokning”.

I en nyligen publicerad vetenskaplig artikel i Communications Engineering presenterar forskarna Di Lorenzo, Di Maio och deras äggcenterade kollegor något så oväntat som en periodisk kokningsmetod – ett slags egg-speriment där fysik, kemi och matlagning förenas i en harmonisk dans.

Äggets eviga dilemma: vitan mot gulan

Alla som någonsin kokat ett ägg vet att det finns en inneboende konflikt i dess struktur. Äggvitan – som gärna vill stanna kring 80 grader – kräver en annan tillagningstemperatur än gulan, som blir som mest len och krämig runt 65 grader. Resultatet? Antingen en perfekt vita och överkokt gula – eller tvärtom. Eller i värsta fall: ett mystiskt svaveldoftande resultat ingen vill prata om.

Men nu har vetenskapen alltså trädit in, utrustad med matematiska modeller och Fourier-transformerad infraröd spektroskopi (nej, vi vet inte heller riktigt vad det är – men det låter dyrt).

Lösningen: bada ägget – växelvis varmt och kallt. Forskarnas metod är lika enkel som genial: genom att doppa ägget växelvis i kokande vatten (100 °C) och i ljummet vatten (30 °C) – i en slags termisk tango – lyckas de uppnå det som tidigare ansetts omöjligt. Äggvitan stelnar vackert och stabilt, medan gulan förblir sammetslen, precis som i en perfekt sous vide-tillagning. Fast utan vakuumpåsar och dyra maskiner.

Ett ägg-istiskt genombrott?

Metoden kallas ”periodisk kokning” och är inte bara ett kul trick för brunchentusiaster. Forskarna menar att denna typ av kontrollerad energitillförsel faktiskt optimerar både textur och näringsvärde. Och i en värld där vi analyserar avokadomognad med samma precision som klimatmodeller, är det kanske inte mer än rätt att även ägget får sin vetenskapliga upprättelse.

Framtiden är nu – och den är kokt (i cykler)

Så nästa gång du vill imponera vid frukostbordet, glöm torr rostat bröd och översaltad omelett. Plocka fram två kastruller, en termometer och gärna en vän med ingenjörsexamen. För nu är det dags att visa att även äggkokning – när den görs rätt – kan vara en exakt vetenskap.

Och vem vet? Kanske får vi i framtiden se periodic cooking som ny olympisk gren i brunchens högskola. Tills dess: koka lugnt – och glöm inte växla vatten.

Denna text bygger på en vetenskaplig studie som hittas här:

Di Lorenzo, Emilia, Francesca Romano, Lidia Ciriaco, Nunzia Iaccarino, Luana Izzo, Antonio Randazzo, Pellegrino Musto, och Ernesto Di Maio. 2025. ”Periodic Cooking of Eggs”. Communications Engineering 4 (1): 5. <https://doi.org/10.1038/s44172-024-00334-w>.

DISPUTATION

ÖSTRA FINLANDS UNIVERSITET

»Pornografi – synd eller njutning?» Ny studie från Östra Finlands universitet avslöjar kristnas komplexa förhållande till porr

Aktivt religiösa finländare konsumerar överraskande mycket pornografi trots att majoriteten anser det vara en synd och moraliskt fel. Denna konflikt orsakar djup skam och andligt lidande, visar en banbrytande doktorsavhandling av FM Pia Rendic vid Östra Finlands universitet.

Unga kvinnor i religiösa kretsar – oväntade aktiva användare
Studien, med över 500 kristna porrkonsumenter, visade tydliga könsmönster:

Unga kvinnor som aktivt deltar i församlingsliv var överrepresenterade bland regelbundna användare

Huvudsaklig startorsak: nyfikenhet och sexuellt intresse (68%)

Vanligaste skälet till fortsatt användning: självtillfredsställelse (82%)

Endast 12% upplevde att porr förbättrade sin relation

”Det mest överraskande

var hur många unga kvinnor som regelbundet tittar trots att de vet att det strider mot sin tro,” berättar Rendic.

Moralisk ångest och relationsproblem
Studien belyser porrens psykiska och sociala konsekvenser:

Inre konflikter: 89% upplevde skuld känslor efter användning

Relationseffekter: 76% rapporterade negativ påverkan på intimiteten

Religiösa konflikter: 68% kände sig som ”sämre kristna” p.g.a. porren

”Många fastnar i en cykel av ånger och tillfällig avhållsamhet följt av återfall,” förklarar Rendic.

Kyrkans tysta kris – behov av nya angreppssätt
Rendics forskning pekar på tydliga behov:

Kyrkan måste utveckla modernare stödmetoder

Sexuell upplysning behövs i religiösa samfund

Porrberoendeprevention bör ingå i diakonalt arbete

”När 40% sökt professionell hjälp för porrrelaterade problem men endast 8% vänd sig till församlingen, har vi ett uppenbart problem,” konstaterar Rendic.

Disputation väcker debatt
Försvaret äger rum 16.5.2025 i Joensuu och kan följas online. Fakultetsopponent är docent Marjo Kolehmainen från Åbo universitet.

”Denna forskning bryter tabun och ger verktyg för

en mer konstruktiv dialog om sexualitet i religiösa sammanhang,” säger professor Kati Tervo-Niemi, handledare för avhandlingen.

Studien ingår i Östra Finlands universitets bredare projekt om religionens roll i modern tid.

Källa: Östra Finlands universitet

KLIMATFÖRÄNDRINGEN

Copernicus: Näst varmaste april i världen – den globala temperaturen är fortfarande över 1,5 °C över förindustriell nivå

De senaste klimatuppgifterna från den nya analysen av ERA5 visar att april 2025 var den näst varmaste april som registrerats, med globala lufttemperaturer på i genomsnitt mellan 14,96 °C och 0,60 °C över baslinjen för 1991–2020 och svindlande 1,51 °C över förindustriella nivåer.

Det har gått 21 månader sedan de senaste 22 månaderna då den globala temperaturen har överskridit det kritiska tröskelvärdet på 1,5 grader Celsius, som är en viktig indikator för att klimat-

förändringarna påskyndas i linje med Parisavtalet.

Även om april 2025 var 0,07 °C kallare än den uppmätta april 2024, slog den ändå 2016 till den tredje varmaste april som registrerats. Mer oroande är den bredare trenden: 12-månadersperioden från maj 2024 till april 2025 var i genomsnitt 1,58 °C jämfört med förindustriell tid, vilket förstärker farhågorna om att världen är närmare en kontinuerlig, farlig uppvärmning.

Ett pågående klimatnödläge
Upprepade överträdelser av 1,5-gradersmålet, som en gång ansågs vara en långsiktig varningssignal, återspeglar nu en nästan permanent klimatstörning. Forskarna varnar för att även om naturliga variationer (som El Niño) har bidragit till

de senaste topparna, är den underliggande faktorn fortfarande mänskligt orsakade utsläpp av växthusgaser.

Haven känner också av värmen. Stigande havsytetemperaturer (SST) förstärker extrema väderhändelser, från intensifierade orkaner till värmeböljor i havet som förstör ekosystem. Korallblekning, avbrutet fiske och kustöversvämningar är inte längre avlägsna hot – de är dagens verklighet.

Uppmaning till brådskande åtgärder

Dessa resultat belyser det akuta behovet av djupare utsläppsminskningar och påskyndade anpassningsåtgärder. Även om vissa data kan visa små variationer i månatliga anomalier, är den övergripande trenden obe-

stridlig: planeten värms upp i en farlig takt.

Uppgifterna målar upp en dyster bild – vi lever i en klimatkris och vi förbereder oss inte för den. De nästan konstanta överskridandena av 1,5-gradersgränsen tyder på att de globala åtgärderna för att begränsa utsläppen fortfarande är bedrägligt otillräckliga. Beslutsfattare bör inte behandla dessa temperaturavvikelser som statistiska variationer, utan som en sista varning.

Att fördröja åtgärder kommer att säkerställa mer oåterkalleliga skador, från glaciärkollaps till obeboeliga områden. Tiden för halvmesyrier är över; Eran av radikala klimatinterventioner har börjat.

VÄGKYRKOR

Hitta ro på vägen!

Hitta ro på vägen: En titt på Europas vägkyrkor

I århundraden har kyrkor fungerat som platser för tröst och andlig förnyelse för samhällen. Men i det moderna Europa har ett unikt koncept dykt upp: vägkyrkor. Dessa är kyrkor speciellt designade eller anpassade för att välkomna resenärer och erbjuder en fristad för bön, reflektion eller bara en fridfull paus från resan.

Tyskland: Pionjarnationen

Tyskland anses ha fött vägkyrkans koncept. Den första tros ha öppnat för decennier sedan i Baden-Baden och erbjöd en rastplats för trötta resenärer på Autobahn. Dessa Autobahnkapell, som de ibland kallas, har ofta en distinkt arkitektur, vilket skapar ett visuellt slående landmärke längs motorvägen.

Finlands omfattande nätverk

Finland har tagit emot vägkyrkans koncept med anmärkningsvärd entusi-asm. Med över 200 vägkyrkor utspridda över landet erbjuder de en fristad för resenärer, särskilt under sommarmånaderna. Medan vissa stänger under vintern, förblir några dedikerade öppna året runt och erbjuder en varm och välkomnande plats för alla.

Utöver gränserna: Vägkyrkor blir vanliga

Medan Tyskland och Finland har de mest etablerade nätverken, vinner konceptet med vägkyrkor gradvis mark i andra europeiska länder. Österrike, Ungern och Nederländerna är bara några få exempel där du kan hitta dessa resvänliga gudstjänstplatser.

Finns det vägkyrkor i USA?

För närvarande är konceptet med dedikerade vägkyrkor inte lika utbrett i

USA. Men det finns exempel på kyrkor längs större motorvägar som erbjuder liknande gästfrihet för resenärer. Vissa har anvisade rastplatser eller öppnar sina dörrar för bön och kontemplation. Dessutom har lastbilsstopp ofta kapell eller utsedda lugna utrymmen som vänder sig till resenärer på vägen.

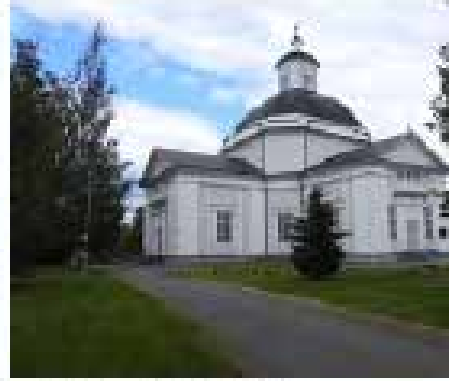
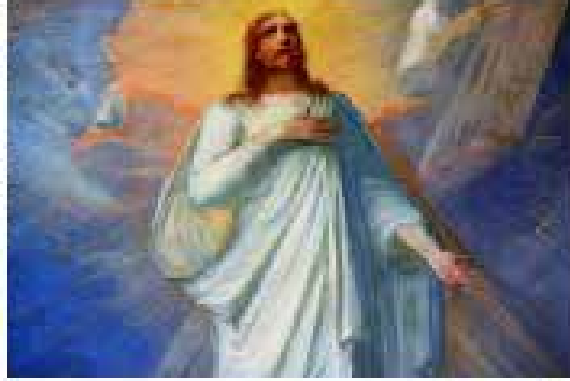
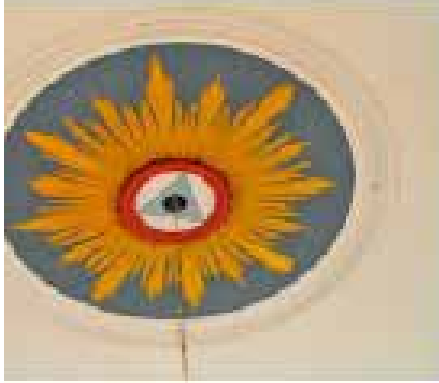
En ledstjärna för den moderna resenären

I en tid med snabba resor erbjuder vägkyrkor en värdefull tjänst. De erbjuder en plats för trötta resenärer att hitta en stunds lugn, återkoppla med sin tro eller helt enkelt uppskatta ett vackert utrymme. Den unika arkitekturen och den välkomnande atmosfären gör dem till mer än bara rastplatser; de är kulturella landmärken och bevis på den varaktiga kraften i andlig förbindelse.

Så här hittar du till vägkyrkan!

I Finland öppnar över 260 vägkyrkor sina dörrar för besökare på sommaren. Många av dessa kyrkor är lättillgängliga genom att följa de vita vägkyrkoskyltarna längs vägkanten. Innan din resa bör du dock ta en titt

på Tiekirkot.fi webbplats, där du kan hitta detaljerad information om vägkyrkor. • Du kan söka efter vägkyrkor med hjälp av kartsökningen och välja din egen som-marlovsrutt för att se vilka kyrkor som faller längs vägen. • Du kan också bläddra i listan över vägkyrkor och söka efter kyrkor enligt plats eller kyrkotyp (trä-, betong- och stenkyrkor). Kyrkans öppettider varierar, så kolla alltid vår hemsida på kyrkans egen sida. De flesta kyrkor är öppna 5.6.–20.8. från 11 till 16, men vissa vägkyrkor betjänar besökare året runt. Kyrkor kan erbjuda gudstjänster samt andra evenemang som konserter och meditation. Finlands första landsvägskyrkor öppnades i början av 1990-talet, till en början i några kyrkor i norra Finland. Idén om kyrkor med öppna dörrar, som har sitt ursprung i Tyskland, har sedan dess blivit utbredd. Både evangelisk-lutherska och ortodoxa kyrkor är med, och nya kyrkor ansluter sig varje år. Dessutom kan du hitta information om Road Churches på Facebook och Instagram på konto @tiekirkot. Följ Road Churches på sociala medier och beundra människors kyrkospotting med hashtaggen #tiekirkko

Vägkyrkor i vår närhet

HISTORISK POESI

Pärmbilden till diktsamligen publicerad år 1882

Pali-Maja, Marie Johansdotter Berg

Marie Johansdotter Berg, känd under sin pseudonym Pali-Maja, föddes den 10 december 1784 i Pali, en gårdsgrupp vid Österlandsvägen i Pörtom. Hennes far, Johan Hansson Uppgård, hade flyttat till Pörtom från Pjela i Närpes, sedan han gift sig med Maria Greta Uppgård och därmed blivit ägare till hälften av ett hemman med namnet Uppgård. Då hemmanet skiftades fick familjen flytta till en äng med namnet Pala eller Pali, ett namn som lever kvar ännu i vår tid. Familjen hade 14 barn, varav 9 klarade sig till vuxen ålder. Isak Smeds berättar om familjen i den diktbok som publicerades år 1882: "Alla barnen var utrustade med klokt huvud och lyckliga anlag att lära allt vad som föll dem i hågen."

Hon avled den 11 oktober 1867 i Närpes. Hon var på sin tid den mest produktiva kvinnliga poeten i vårt land.

På sin tid var hon en av de mest aktade personerna i Närpesnejden. År 1882 publicerades en bok innehållande de dikter som återfunnits och i förordet till denna skriver lektor Isak Smeds från Petalax: "Den skaldinna, vars visor otvivelaktigt allmännast sjungas över hela Österbotten och vilken jag i barn domen i min hembygd hört med så stor beundrad och aktning omtalas."

Pali-Maj måste nog ha varit väldigt begåvad, för redan som 18-åring blev hon "skolmästarinna" och i den rollen handhade hon undervisningen av barn i många byar i Närpes. Redan som 18-åring började hon skriva dikter. Som 20-åring besökte hon Stockholm, en resa som gick med båt från Närpes. Hennes medresenärer lär ha betecknat henne som en "sångfågel".

År 1814 födde hon en son vars far var

Mats Matsson Snickars från Norrnäs i Närpes. På den tiden var utomäktenskapliga förbindelser både skamliga och olagliga. Hon fick sota för detta "brott" med böter, men värre var att hon fick lida för sitt skamfilade anseende resten av sitt liv.

35 år gammal gifte hon sig med smeden Matts Mattsson Berg från Rangsby, och flyttade då till denna by, där hon livnärde sig som småskolelärare och poet fram till sin död. I äktenskapet fick hon fyra barn. Maken var enligt vad det berättas alkoholiserad, vilket sannolikt är orsakden den denna Pali-Majas dikt, den första dikten någonsin i Finland som talar om alkoholens negativa sidor:

*Suparn glas på glas uttömmar.
Kulan het,
drinkarn fet,
fan sin stek berömmar.*

*Syndarn super, satan skrattar,
skyndar på:
låt då gå!
Han sitt rov högt skattar.*

*Tänk, vad hustru, barn få lida
för ditt rus,
I ditt hus
med mång' tårar kvida,*

*tänka så: nu kommer svinet
som ett as
rys och fas',
ragland' av brännvinet.*

Sitt fjärde barn i äktenskapet födde hon 40 år gammal, en dotter med namnet Clara Johanna. Maken dog år 1847. Trots att hon var en väldigt produktiv poet upp i hög ålder gav denna verksamhet just inga inkomster. Efter makens död levde hon på socknens välgörenhet och hon bodde i ett rum i sin mågs smedja. Det berättas att hon var tvungen att bränna en del av sina dikter en kall vinter för att få litet värme. En stor del, kanske den största delen, av hennes dikter är förlorade.

Men ett femtiotal finns bevarade. Många av dessa är dystra och beskriver plötsliga olyckor och dödsfall. Men det

Paligårdarna 1967. Foto: Rafael Olin SLF's bildarkiv, www.sls.finna.fi, CC BY 4.0

finns många mera optimistiska dikter, som t.ex. "Kärleksvisa" och "Tankar om äktenskapet".

Känd är också en annan "fyllerivisa" omfattande ett tjugotal verser. Här är sex verser av denna visa:

*En ny visa vill jag sjunga.
kom och hör,
ni som bör.
gamla med de unga.
som sig vant begären följa
Denna sång,
fast ej lång,
skall ej er levnad dölja.*

*När som sabbaten inträder,
står du opp
i fullt lopp,
hastigt dig påkläder
och till krogen sedan skyndar
strax därpå
rus att få.
Ack. vad du då syndar!*

*Syndarn sover, satan vaggar
skjuter in
i hans sinn
sina törnetaggar, säger:
du skall supa mera
var ej sen,
ej allén,
du skall söka flera!*

Tänk, vad hustru, barn få lida

*för ditt rus, i ditt hus
med mång' tårar kvida,
tänka så: nu kommer svinet
som ett as,
rys och fas',
ragland' av brännvinet.*

*Med sin rivna kropp och kläder
kommer han
som en fan
och i huset träder.
låter se, hur trasor hänga.
stygg och arg,
som en varg,
hustru, barn att dänga.*

*Hi, hoj! när som tarmen gnäller,
du burdus
i ditt hus
uppå hustrun skäller.
Maten skall hon strax framskaffa
fast hon har
intet kvar,
annars vill du straffa.*

En tragisk visa, och mera tragiskt är det att denna visa sannolikt beskrev hennes eget äktenskap. Tor Krook kommenterat denna dikt i tidningen Svenska skyddskåristen år 1925: "Den ger oss icke heller bara en inblick i Pali-Majas religiöst och moraliskt betongade syn på livet. Den ger oss en inblick i hennes eget olyckliga äktenskap. Den »fyllhund» hon här tecknar är ingen an-

nan än hennes man. Därför är han så verklighetstrogen, att vi i visan kunna se honom, sedan han supit upp sin arbetsförtjänst på bykrogen, komma hem raglande av brännvin, med kläderna hängande i trasor, för att arg och hungrig skälla på hustrun och dänga henne och barnen, när hon icke har någon mat att sätta fram. En lindring i eländet blev det visserligen, sedan mannen en tredjedag jul blivit ihjälslagen under ett slagsmål. Men fattigdomen fortbestod dock, då hon med den knappa skolmästarlönen hade att försörja sig och de fem barnen.

När jag skriver detta om Pali-Majas olyckliga äktenskap, gå mina tankar till hembygden och de många där, vilkas livslycka även i våra dagar ödelagts av samma fiende. Jag tänker på alla de tårar, som allt fortfarande gjutas i många hem på grund av brännvinets förbanelse."

Tre av Pali-Majas sånger publicerades i dagstidningen Ilmarinen, som utkom i Vasa och var föregångare till Vasabladet år 1851. Pali-Maja hade tydligen överlämnat ett stort antal dikter till tidningen, men sedan kom branden och allt förstördes. I nummer 30 av denna tidning presenterades Pali-Maja som "En skaldinna från Nerpes" med denna text, åtföljd av dikten "Vårsång". I artikeln berättas också om hennes syskon, av vilka många gjorde framgångsrikt yr-

kesliv som urmarkare eller smeder.

Så här skrev Ilmarinen om Pali-Maja:
"En skaldinna i Nerpes.

Uti våra svenska socknar, ej mindre än i de finska, lefva ett antal sånger, som i vida högre grad än de finska äro okända för allmänheten. Visserligen måste det medgifvas, att de ingalunda såsom de finska, förtjena uppmärksamheten, såsom varande desamma underlägsna; dock torde äfven de ega sin rätt att behjertas af den, som vill fälla ett pålitligt omdöme om vår allmoges karakter och bildningsgrad. Namn af äkta folksånger tillkommer, måhända ingen enda af de sånger, som nu inom våra svenska församlingar anstämmas, och en stor del af dem äro ock af ett innehåll, som sårar sedligheten, eller ock röra de sig kring föremål, som föga förtjena besjungas — stortjufvar och mördares bragder, som i samma grad de äro djerfva och anlagda med en viss genialisk fintlighet, af sångaren behandlas med en förkärlek, såsom vore dessa illbragdets män verkliga folkhjeltar. De i nämnde socknar begagnade visor hafva flerfaldigt upphof — en del äro våra stora skalders: Franzéns, Choræi, Runebergs o. s. v. populäraste, de der från städerna och de högre kretsarne trängt sig fram till de tjänande, och nu ofta i en korrumperad form, som ej saknar sitt egna intresse, tona från loftet, från vallhjonen i skogarne, och framför allt från skjutsgossens läppar. Hit vilja vi föra några ännu fortfarande genuina svenska folksånger. En annan del härstamma från Sverige, och utbredas mest från bokbindarenas marknadsstånd, diktade af någon fintlig gesäll, någon småqwick sockenhandtverkare, mången gång af någon vägariddare, som en annan Cesar, kommenterar sitt eget skifterika lif — också är det en egenhet hos dessa visor, att någon mer eller mindre stolt antydning af författarens yrke och personlighet i dem anspråksfullt inpraktiseras. Men för det tredje eger ock hvarje socken sina sånger, som äro diktade af i socknen lefvande skaldar och skaldinnor, och ofta vända sig kring intressen och händelser, som dersammastädes hafva sin lokal. En af de rikaste socknar i detta hänseende är utan tvifvel Wöro socken, och Ilmarinen skall framdeles taga sig friheten meddela några af der diktade qväden, som framför andra socknar

synas utmärka sig genom sin friska humor och sitt naiva behag. Melodierne härflyta der ock oftast ur skaldens egen fatatur. Nu ligger framför oss ett häfte qväden af en enda poetissas hand, en inhysesqvinna från Nerpes socken och Rangby. Hennes namn är Maria Johansdotter Berg, men allmänast är hon känd under namn af Pale-Maja. Redan hunnen en ålder af 66 år, efter att hafva under sitt långa lif skurit mången tröttsam lager såsom skolmästarinna, vandrande från by till by för att upptakta och i bokliga konster uppamma det vexande släktet, har gumman som numera sjuk och uttröttad för det mesta slagit sig ned i ro i Nerpes, allt ännu sin skaldeådra i full gång. Hennes närmaste anhöriga, ehuru boende i en del af vårt land, der händigheten är temligen allmänt utbredd, hafva, ej mindre än Pale-Maja, väckt de närmaste socknars uppmärksamhet — väl ej som skaldar, men genom sin konstfärdighet. Hennes bröder: Johan Blomberg, Mickel Högmärk och Hans Vester äro alla urmakare, och brodern Matts sockensmed, brorssonen Josef (PaleJosef) sysslar med framgång med gjuteriarbeten — Pörtom kapellkyrka eger en klocka af hans hand — en annan brorson, Josef, är målare — alla autodidakter. Pale-majas poesier äro mest af religiöst innehåll, de röja ofta, att "lärmor" tagit notis om ett och annat litterärt, särdeles i ett fägnerim, som hon improviserat öfver tillkomsten af Granfors' pappersbruk i Pörtom; till formen äro de ganska flytande och falska rimslut finner man sällan. Om deras värde vilja vi låta läsaren sjelf dömma genom utdrag ur dem."

Och är följer den dikt som publicerades i tidningen, den 16 april 1851:

Vårsång.

*Prisom nu Gud med hjerta, mun och tunga,
levom, upphöjom Hans heliga namn,
Nu blir den tid, då tusen foglar sjunga,
Örter och blommor så skönt alstras fram.
Jorden nu grönskar, och löfven utspricka,
Alla insekter snart blifva så qvicka,
Strömmar och sjöar gladt gifva sitt gny, —
Hela naturen snart blifver helt ny.*

*Ack ljufliga tid, att skåda solens strålar,
När den i öster uppträder i glans,
Och himmelens sky med purpurfärgor målar!*

*En skönhet, lik denna, på jorden ej fanns,
Den lyser, den värmer den iskalla jorden,
Hvart kylande väder, som blåser från Norden,
Får vika för solstrålens lifvande gång,
Tills aftonen skymmer och skuggan blir lång.*

*Ack ljufliga tid, när åskan början knalla
Och blixtrarne verka, att luften blir sund;
Ack ljufliga tid, när sommarregnen fallla
Och läska den torra, den törstiga lund.
De fyra elementer sin verkan då göra
Mot skaparens vilja de aldrig sig röra,
Men då Han befaller, de lyda så snart,
Och verka Hans vilja med hastiger fart.*

*Ack ljufliga tid, att se de blomstren sköna —
Salomos herrlighet var ej så grann, —
Ack ljufliga tid, när af det gräset gröna
Ögat tillfyllest ej mätta sig kan.
Den, som af våren ej låter sig löna
Att prisa, lofsjunga och Skaparen ära,
Han lär sig väl aldrig att vörda den makt,
Som hela naturen utvecklar i prakt.*

*Ack ljufliga tid, när göken höres gala,
Och liksom förkunnar, att sommarn är när,
Ack ljufliga tid, när svalor till oss tala,
Att jorden rätt snarlig sin gröda fram-bär.
Vi få oss förnöja på blomstrande ängar,
Vår hvila skönt njuta på örtgröna sängar,
Och lärkan gladt spelar med mångfaldigt ljud —
Och jorden står prydder just liksom en brud.*

*Ack ljufliga tid, att se den vackra skogen
Med grönskande qvistar, som hviska en bön;
Ack ljulliga tid, när skörden blifver mogen,
Och vi få uppskåra vårt arbetes lön,
När axen bli fulla med sprickande kär-*

Wasa stads brand.

Förnämligast efter Smeds' uppteckning. I Randens samling finnas två varianter, som sakna någon strof: den ena upptecknad af rektor A. G. J. Hallstén, den andra af dåvarande lyceisten J. Dahlbo.

Sjunges som No 288 i g:la sw. psalmb.: "Min själ och sinne" m. m.

Min Gud, min Gud, all godhetskälla,
jag faller ödmjukt i din famn;
låt mina suckar för dig gålla,
dem jag frambär i Jesu namn!
o, Helge Ande, för mig be',
Så vinner jag bönhörelse.

Dag beder för de usla, arma
i nyss förbrända Wasa stad.
O, Fader, nådigt dig förbarma,
gör dessa sorgsna åter glad!
Din godhets källa flödar än
af nåde ifrån himmelen.

Mig tycks, jag hör den bittra qvida,
den gråt och låt af hvarje man,
hur mången der fick händer wrida,
när staden stod i eld och brand,
när godsets frälsning war förment
och rop till Herren war för sent.

na,

Som Herren till föda åt menskan vill erna,
Och skiftande bär uppå markerne stå,
Som rika och fattiga upplucka få.

Men bedjom ock Gud för jordenes gröda,
Att Han må välsigna vår åker och äng —
Af Honom har masken i stoftet sin föda, —
Af Honom beror husbonde och dreng.
Gif ymniga skördar från åkrar och skogar,
O Herre; fyll visthus och lador och logar.
Din' fotspår nu drype af fettma, o Gud!
Vis miskund, vi ångra vår synd mot din'
bud.

Ack ljullig vår tid! ty Herren stillat örlig,
Och vi få inslumra i fredenes famn.
När friden får råda, är näringsfångsten
örblig,
Och handel och vandel i stad och i hamn.
Ej smittosam sjukdom, ej pest eller hunger
Förmörkar nu dagen för gammal och ung-
er.

Ack låt oss då prisa den signade hand,
Som styrer så nådigt i detta vårt land.

Ack ljufliga lott, att sådant få erfara
Här uti en verld, der förgängelsen bor —
Långt sällare dock den, att i himmelen

vara,

Och prisa Gud fader, så nådig, som stor!
Att vistas i Helgonens jublande skara,
Och sjunga i toner, så lufva och klara.
Hvad kunde förliknas här med denna fröjd
—
En eviger sommar i himlarnes höjd? -

Dikten "Vasa Brand" skrev hon för att trösta alla de som blivit hemlösa på grund av den hemska branden i augusti år 1852. Enligt henne var branden Guds straff för människornas synder — och många av hennes samtida, inklusive prästerskapet, var nog av samma åsikt. Pali-Maja var djupt medveten om det syndiga liv som fördes i Vasa före branden. Nöjeslivet blomstrade, krogarna var många, danser ordnades en efter annan, resande teatersällskap förnöjde stadsborna.

Här är de tre första verserna av Pali-Majas dikt om Vasa brand_

Min Gud, min gud, all godhetskälla
Jag faller ödmjukt i din famn;
Låt mina suckar för dig gålla,

Dem jag frambär i Jesu namn!
O, Helge Ande, för mig be',
Så vinner jag bönhörelse.

Jag beder för de usla, arma
I nyss förbrända Wasa stad.
O, Fader, nådigt dig förbarma,
gör dessa sorgsna åter glad!
Din godhets källa flödar än
Af nåde ifrån himmelen.

Mig tycks, jag hör den bittra qvida,
Den gråt och låt av hvarje man,
Hur mången där fick händer wrida,
När staden stod i eld och brand,
När godsets frälsning war förment
Och rop till Herren var för sent.

Som ovan redan antyddes var Pali-Majas sista år dystra. Hennes livsverk som lärare var avslutat, det orkade hon inte mera med. Hon bodde i ett sidorum i mågens smedja. Hon fick litet spannmål av kommunen.

År 1882 utgavs en bok "Folkdikter af Maria Berg eller Pali-Maja" redigerad av Isak Smeds, som benämns som student, och D:r Oskar Rancken. Pörtom Hembygdsförening gav ut en kompletterad nyutgåva år 1983. Denna redigerades av rektor Trygve Erikson.

Pörtom Hembygdsförening reste en minnessten över Pali-Maja den 5 juli 1970 intill Österlandsvägen vid Pali-gårdarna. Eino Ketola, Pörtoms långvariga lärare, höll minnestalet, Eino Ketola var hembygdsföreningens ordförande vid denna tid. Pörtoms blandade kör under ledning av Ingrid Hagman sjöng. Vad de sjöng finns det inte uppgifter om, men man kan förmoda att visan "När solen tänder sina strålar" stod på programmet. Denna visa troligen skriven av Pali-Maja går under namnet "Pörtomsången":

När solen tänder sina strålar
med kärlek tänker jag på dig
När aftonglansen himlen målar
Min tanke då är kvar hos dig.

SÄLJAKT I REPLOT 1895

Into Konrad Inha i Replot 1895

Inha, insvept i en tjock kappa mot den bitande finska vinden, kysade genom sökaren på sin storformatskamera. Mässingen glänste och reflekterade Helsingfors domkyrkas skelettsilhuet mot den blåslagna vinterhimlen. Han var inte vilken fotograf som helst; Inha, med sitt eldiga skägg och gränslösa nyfikenhet, var en krönikör som fångade själen hos en nation på randen till förändring. År 1895 fotograferade han sälskytte i Replot.

Dessa bilder publicerades i boken "FINLAND I BILD".

HÄLSOSAM DIET

Högre intag av raps-, soja- och olivolja är bra för dig. Men inte smör!

Ny studie kopplar smör till högre dödlighet, medan växtbaserade oljor minskar risken

En banbrytande ny studie publicerad i JAMA Internal Medicine visar att ett högre intag av växtbaserade oljor – som raps-, soja- och olivolja – är kopplat till en lägre risk att dö, medan ett högt intag av smör är förknippat med ökad dödlighet. Forskningen, ledd av Dr. Dong D. Wang och ett team från Harvard T.H. Chan School of Public Health, ger starka bevis för att byta ut smör mot hälsosammare växtbaserade fetter kan förbättra livslängden avsevärt.

Studiens viktigaste resultat

Studien analyserade kostdata från 221 054 deltagare i tre stora amerikanska studier – Nurses' Health Study, Nurses' Health Study II och Health Professio-

nals Follow-up Study – och följde deras hälsa i upp till 33 år. De viktigaste fynden inkluderar:

Smör ökar dödlighetsrisken: De som åt mest smör hade en 15 % högre risk av total dödlighet jämfört med de som åt minst. Smör var också kopplat till en 12 % högre risk av död i cancer.

Växtbaserade oljor sänker dödlighetsrisken: Ett högt intag av oljor som raps-, soja- och olivolja var förknippat med en 16 % lägre risk av total dödlighet, en 11 % lägre risk av cancerdöd och en 6 % lägre risk av död i hjärt- och kärlsjukdomar.

Att byta ut smör mot växtoljor ger stora hälsovinster: Att ersätta bara 10 gram smör per dag (cirka två teskedar) med motsvarande mängd växtbaserade oljor beräknades minska total dödlighet med 17 % och cancerdödlighet med 17 %.

Varför växtbaserade oljor är hälsosammare

Till skillnad från smör, som är rikt på mättade fetter, innehåller växtbaserade oljor omättade fetter, som har visats förbättra hjärthälsan, minska inflammation och sänka risken för kroniska sjukdomar.

Olivolja (rik på enkelomättade fetter) har länge förknippats med hälsofördelarna av medelhavskosten.

Soja- och rapsolja innehåller omega-3-fettsyror, som kan skydda mot cancer och hjärtsjukdomar.

Experternas råd

Dr. Walter Willett, en av studiens seniorförfattare och professor i epidemiologi och nutrition vid Harvard, betonade: "Denna studie stärker vikten av att välja hälsosammare fetter. Att byta ut smör mot växtbaserade oljor som olivolja, sojaolja

eller rapsolja är en enkel kostförändring som kan ha stor positiv inverkan på långsiktig hälsa och livslängd."

Resultaten stöder nuvarande kostråd som rekommenderar att ersätta mättade fetter (som smör) med omättade fetter (som växtbaserade oljor). För den som vill förbättra sin kost kan små förändringar – som att använda olivolja istället för smör vid matlagning – ge betydande hälsofördelar över tid.

Referens:

Zhang Y, Chadaideh KS, Li Y, m.fl. "Butter and Plant-Based Oils Intake and Mortality." JAMA Intern Med. Publicerad online 6 mars 2025. doi:10.1001/jamainternmed.2025.0205

Illustration: En illustration gjord med AI

HÄLSA

Upp till 11 miljoner nya hiv-infektioner väntas efter nedskärningar

Av: Dann Okoth

AIDS och nya infektioner kan stiga till nivåer som inte setts sedan början av århundradet om de planerade nedskärningarna av biståndet fortsätter, vilket underminerar årtal av framsteg, varnar experter.

En studie publicerad i tidskriften The Lancet HIV uppskattar att det kan finnas 4,4 miljoner till 10,8 miljoner ytterligare nya hiv-infektioner fram till 2030 i låg- och medelinkomstländer och 770 000 till 2,9 miljoner hiv-relaterade dödsfall hos barn och vuxna.

USA:s president Donald Trumps administration har brutit stödet till humanitärt arbete över hela världen – bland annat har USA dragit tillbaka sitt medlemskap i Världshälsoorganisationen (WHO) och fryst finansieringen av presidentens beredskapsplan för aidshjälp (PEPFAR) och USA:s byrå för internationell utveckling (USAID).

”[Vi] kommer att se det komma tillbaka och vi [kommer] att se människor dö på samma sätt som vi såg dem på 90-talet och på 2000-talet.”

Winnie Byanyima, verkställande direktör för UNAID

Andra stora internationella biståndsgivare, som Storbritannien, Frankrike, Tyskland och Nederländerna, som tillsammans med USA står för över 90 procent av det internationella biståndet, har också aviserat planer på att genomföra betydande nedskärningar i biståndet.

Sammantaget skulle det kunna leda till en 24-procentig minskning av den globala internationella hiv-finansiering-

en fram till 2026, enligt forskarna.

Framsteg i ny tappning

Historiskt sett har USA varit den största bidragsgivaren till den globala hiv-responsen och investerat mer än 100 miljarder dollar genom PEPFAR sedan organisationen grundades 2003.

Nedskärningar i PEPFAR och USAID-stödda program har dock redan allvarligt stört tillgången till grundläggande hiv-tjänster, inklusive för antiretroviral behandling och hiv-prevention och testning, säger Debra ten Brink vid Burnet Institute, Australien, medförfattare till studien.

– Om andra givarländer minskar finansieringen kan årtionden av framsteg för att behandla och förebygga hiv gå förlorade, säger hon.

”Det är absolut nödvändigt att säkra hållbar finansiering och undvika att hiv-epidemin blossar upp igen, vilket kan få förödande konsekvenser, inte bara i regioner som Afrika söder om Sahara, utan globalt.”

Tiofaldig ökning

Chefen för det FN-organ som samordnar kampen mot hiv/aids varnade också för att ytterligare 6,3 miljoner människor kommer att dö under de kommande fyra åren om inte stödet återinförs. Detta representerar en ”tiofaldig ökning” från de 600 000 aids-relaterade dödsfall som registrerades globalt 2023, sade hon.

”Vi kommer att se en ... en verklig ökning av den här sjukdomen”, sade UNAIDS verkställande direktör Winnie Byanyima till journalister i Genève på måndagen (24 mars).

”[Vi] kommer att se det komma tillbaka och vi [kommer] att se människor dö på samma sätt som vi såg dem på 90-talet och på 2000-talet.”

Hon förutspådde också ytterligare 8,7 miljoner nya infektioner – en ökning från 1,3 miljoner nya infektioner globalt

2023.

Matematisk modell

Författarna till The Lancet HIV-studien använde en matematisk modell för att uppskatta effekterna av förväntade internationella biståndsminskningar i 26 länder, inklusive det omedelbara upphörandet av stödet från PEPFAR i alla länder som för närvarande är beroende av utländskt bistånd för att stödja program för att diagnostisera och förebygga hiv.

De fann att det kan bli mellan 1,3 och sex gånger fler nya infektioner för personer med högre risk att få hiv, jämfört med om finansieringsnivåerna förblir som de var.

Den största effekten skulle sannolikt vara i Afrika söder om Sahara och bland utsatta befolkningsgrupper, inklusive människor som injicerar droger, sexarbetare, män som har sex med män och barn, enligt forskarna.

De efterlyste en mångsidig strategi för att bidra till att kompensera för effekterna av plötsliga nedskärningar och bygga upp långsiktig hållbarhet.

Integrering av hiv

– Att integrera hiv-vården med andra primärvårdstjänster kan förbättra effektiviteten och utnyttja delade resurser, säger Rowan Martin-Hughes, forskare vid Burnet Institute och medförfattare till studien.

Han noterade att i Vietnam har denna integration, tillsammans med sjukförsäkring för att täcka hiv-tjänster, centraliserad upphandling av antiretroviral terapi och mobilisering av inhemska resurser, resulterat i en ökning av den inhemska finansieringen av hiv-responsen från 32 procent 2013 till 52 procent 2022.

”Att införa en blygsam hiv-specifik skatteavgift eller att införliva hiv-tjänster i en bredare sjukförsäkringsmekanism kan ge ytterligare inhemska finansieringsströmmar”, sade han till SciDev.

Net.

”Sådana åtgärder, även om de är utmanande, har prövats framgångsrikt i vissa afrikanska länder söder om Sahara.”

I många länder har hiv-tjänster existerat separat från resten av det statligt finansierade hälso- och sjukvårdssystemet, på grund av det internationella fokuset på sjukdomen, förklarar Martin-Hughes och tillägger att hälso- och sjukvårdspersonal, infrastruktur och andra grundläggande pelare i hälso- och sjukvårdssystemen i många resurssvaga länder har stötts av hiv-finansiering.

”Det är dessa länder som drabbas hårdast av den omedelbara pausen av biståndet”, sade han.

Angela Muvumba Sellström, senior forskare vid Nordiska Afrikainstitutet, anser att resultaten är trovärdiga.

Hon säger att det kortsiktiga resultatet av att dra tillbaka så mycket bistånd kommer att bli en ökad sjukdomsburda på svag hälsoinfrastruktur, särskilt i Afrika.

– Och naturligtvis förväntar vi oss stora dödstal eftersom människor som lever med hiv och inte har tillgång till medicin blir mer sårbara för hiv-relaterade sjukdomar, säger hon till SciDev. Net.

Hon utmanade internationella storskaliga finansieringsaktörer som Afrikanska utvecklingsbanken, Världsbanken och IMF att satsa mer på finansiering av hälso- och sjukvård och lätta på skuldbördan genom att lägga om betalningarna för vissa afrikanska regeringar.

Den här artikeln producerades av SciDev.Nets Global desk.

Den här artikeln publicerades ursprungligen den SciDev.Net. Läs den ursprungliga artikeln: www.scidev.net

KLIMATFÖRÄNDRINGEN

HETA SOMRAR

THL varnar – kommande hetta är farliga för seniorer: Åtgärder mot hälsofarlig värme bör förberedas i god tid i hela landet – hetta är en hälsorisk

Institutet för hälsa och välfärd (THL) har lyft fram en allvarlig oro gällande hälsoeffekterna av framtida värmeböljor, särskilt för äldre och personer med långvariga sjukdomar. I takt med klimatförändringarna förväntas Finland uppleva allt oftare långvariga och tryckande värmeperioder, vilka i värsta fall kan leda till hundratals ytterligare sjukhusvårdsperioder och förtida dödsfall.

Därför betonar THL att välfärdsområden och kommuner nu måste vakna och vidta konkreta åtgärder för att bekämpa hälsofarlig hetta i god tid före sommarsäsongen.

Även om soligt väder ofta uppfattas som enbart positivt, utgör långvarig och intensiv hetta en verklig hälsorisk. Särskilt utsatta för allvarliga hälsoproblem är personer över 65 år samt individer med befintliga långvariga sjukdomar. Även spädbarn och små barn, gravida kvinnor och personer som utför fysiskt ansträngande arbete i varma förhållanden tillhör riskgrupperna. Det är därför livsviktigt att samhället i stort förstår de potentiella farorna med hetta och vidtar förebyggande åtgärder.

Social- och hälsovårdens beredskap är nyckeln

Enligt THL sker en stor del av dödsfallen i samband med värmeböljor just på sjukhusens och hälsocentralernas vårdavdelningar, där man vårdar de mest känsliga personerna. Därför är det nödvändigt att vårdinrättningar och enheter

för dygnetruntvård kartlägger de risker som varmt väder kan innebära för patienter, invånare, personal och verksamheten i stort. Det är också av yttersta vikt att utarbeta tydliga och skriftliga instruktioner för personalen om hur man effektivt kan förebygga skador orsakade av hetta.

En central åtgärd är att förhindra överhettning av lokaler. Expert Virpi Kollanus från THL betonar att passiva kylmetoder, såsom solskydd för fönster och ventilation av utrymmen nattetid, inte alltid räcker till. I sådana fall bör sjukhus och vårdenheter sträva efter maskinell kylning för att skydda de mest känsliga patienterna och invånarna från extrem hetta.

Beredskapen får inte begränsas till enbart slutna utrymmen. Även inom social- och hälsovårdens öppenvårdstjänster och akutmottagningar är det viktigt att vara beredd på den potentiella belastning som värmeperioder kan medföra. Klienter inom öppenvården bör informeras i god tid om hur man förebygger skador orsakade av hetta, så att de kan skydda sig i sina egna hem.

Kommunernas roll i att förebygga hälsofarlig hetta

Även kommunerna har en betydande roll i att förebygga hälsofarlig hetta, särskilt genom planeringen av stadsmiljöer och verksamheten inom daghem och skolor. Det är av yttersta vikt att förhindra överhettning av lokaler och anpassa sig till värme, särskilt i dessa viktiga miljöer för barn och unga.

Kollanus betonar att det är viktigt att daghem och skolor i förväg funderar ut säkra rutiner för verksamheten vid hetta och utarbetar skriftliga instruktioner för personalen. Detta säkerställer att barn och unga kan tillbringa sommark dagar tryggt och hälsosamt.

Dessutom bör kommunerna satsa på planeringen av utomhusområden så att det skapas tillräckligt med skuggiga platser med hjälp av olika konstruktioner, solskydd och vegetation. Detta gör det möjligt att vistas utomhus även under de varmaste dagarna utan att utsättas för överdriven solstrålning.

Arbeterskydd och myndighetstillsyn

Förebyggande av hälsofarlig hetta och adekvat solskydd är viktigt även ur arbetskyddssynpunkt, särskilt vid utomhusarbete. Arbetsgivare måste säkerställa att arbetstagarna har tillräckliga möjligheter att skydda sig mot hetta.

Valvira har i sin handledning betonat att hälsoskyddsmyndigheterna under värmeböljor bör övervaka värmeförhållandena särskilt noggrant inom socialvårdens enheter för dygnetruntvård, daghem, skolor och bostäder. Detta säkerställer att riskgrupperna lever och vistas i hälsosamma och trygga förhållanden även vid varmt väder.

Långsiktiga lösningar i stadsplaneringen

På längre sikt kan kommunerna avsevärt minska hälsofarlig hetta genom strategisk planering av stadsmiljön. Grön- och vattenbyggande, ytmaterial som reflekterar solstrålning, skuggande konstruktioner samt lösningar som främjar ventilation i stadsmiljön är alla viktiga metoder för att anpassa sig till ett förändrat klimat och dess utmaningar.

Nationell handlingsplan under beredning

Klimatförändringen och befolkningens åldrande ökar tillsammans risken för hälsofarlig hetta i Finland avsevärt redan under de närmaste decennierna. Därför ökar behovet av samhällets beredskap kontinuerligt. Förebyggande åtgärder kräver planmässiga och snabba insatser, och på längre sikt bör man särskilt sträva efter att förhindra överhettning av byggnader.

Social- och hälsovårdsministeriet har därför i februari i år tillsatt en arbetsgrupp med uppgift att utarbeta en nationell handlingsplan för att förebygga hälsofarlig hetta i Finland. Arbetsgruppens ordförande Virpi Kollanus berättar att handlingsplanens mål är att klargöra olika aktörers roller och ansvar i beredskapen mot hetta samt att styra genomförandet av beredskapsåtgärder inom välfärdsområden och kommuner.

Den nationella handlingsplanen, som beräknas publiceras våren 2026, involverar experter från alla sektorer som är centrala för beredskapen mot hetta. Detta breda samarbete är nödvändigt för att Finland effektivt ska kunna skydda sina medborgare från hälsoriskerna med framtida värmeböljor. Det är därför av yttersta vikt att alla aktörer – både på nationell och lokal nivå – tar THL:s varning på allvar och vidtar snabba åtgärder för att bekämpa hälsofarlig hetta. Tiden att förbereda sig är

KLIMATARBETE

VASA

Vasa stad bjuder in företag och organisationer till gemensamt klimatarbete

Vasa stad lanserar en ny satsning för att snabba på arbetet mot en koldioxidneutral framtid. Genom initiativet Vaasa Climate Commitment utmanas företag och organisationer i regionen att ta aktiva steg mot hållbarhet och visa sitt klimatansvar.

Målet är att bygga ett starkt samarbete där varje partner sätter egna klimatmål, redovisar sina framsteg öppet och inspirerar fler att ta ansvar. Bland de företag och aktörer som redan gått med i åtagandet finns tunga namn som Westenergy, Danfoss, Wärtsilä, VEO, Vasa Hamn, Stormossen och Visit Vaasa.

– Vi välkomnar både dem som redan ligger i framkant och dem som just inlett sitt klimatarbete.

Tillsammans kan vi åstadkomma en verklig förändring, säger Johanna Punkari, klimatexpert vid Vasa stad.

Deltagande organisationer uppmanas att bidra med konkreta åtgärder, som förbättrad återvinning, satsningar på cirkulär ekonomi, energieffektivisering och hållbarhetsrapportering. Varje insats, stor som liten, räknas.

För att delta anmäler man sig via stadens webbplats eller genom direkt kontakt med projektchef Hanna Malkamäki vid VASEK eller Johanna Punkari vid Vasa stad.

– Det är enkelt att gå med, och varje åtgärd hjälper oss att nå målet om ett mer hållbart Vasa, betonar Malkamäki.

Nätverkande och studerandestöd

Initiativet stöds av VASEK,

Vasa universitet och Vasa yrkeshögskola (VAMK). Studenter från de båda högskolorna bidrar med färsk expertis och hjälper företagen att sätta upp och utveckla sina klimatmål genom projektarbeten och examensarbeten.

– Det här ger studenterna värdefull arbetslivserfarenhet och ger företagen ett konkret stöd i deras klimatarbete, säger Mirja Andersson, lektor vid VAMK.

Taina Tukiainen, forskningsdirektör vid Vasa universitet, lyfter fram betydelsen av kunskapsbaserade metoder:

– Vi undersöker hur klimatbudgetering och avtalsbaserade modeller kan ge effektivare och rättvisare lösningar. Genom vetenskap och samarbete bygger vi en mer hållbar framtid för Vasa.

Ett gemensamt mål om koldi-

oxidneutralitet

Vasa har som mål att bli koldioxidneutralt under 2020-talet, en utmaning som kräver gemensamma insatser från både företag och invånare. De största utsläppen kommer från trafik, uppvärmning, elförbrukning och avfall – områden där förändringar i vardagens val gör stor skillnad.

Genom initiativ som Vaasa Climate Commitment och ett nära samarbete med det starka energiteknologiklustret i regionen, vill staden främja både hållbar utveckling och stärkt konkurrenskraft för näringslivet.

– Tillsammans bygger vi en grönare och starkare framtid, avslutar Johanna Punkari.

TRAFIK

VASA

Vasa i framkant för aktiv mobilitet: omfattande satsningar skapar smidigare och tryggare gång- och cykelleder

Bild: Vasa Stad/Mikael Matikainen

Vasa stad fortsätter målmedvetet sitt arbete för att transformera staden till en mer tillgänglig, trygg och inbjudande plats för alla som väljer att förflytta sig till fots eller på cykel.

Årets ambitiösa plan omfattar både nyskapande projekt och grundliga uppgraderingar av befintlig infrastruktur, vilket tydligt signalerar stadens engagemang för hållbar och aktiv mobilitet. Med en investering som utgör 13 procent av kommunens totala satsningar på kommunteknik, understryks gång- och cykelledernas prioritet i stadsutvecklingen.

Årets enda helt nya tillskott är den efterlängtnade cykelvägen längs Kronviksvägen. Detta projekt, med en total budget på 1,6 miljoner euro varav 400 000 euro allokteras för 2025, kommer att fullborda en viktig länk i stadens cykelnätverk. När sträckan står klar med sin nya asfaltbeläggning och välplanerade grönområden, kommer hela rutten att erbjuda en säker och behaglig färdväg för cyklister.

Parallellt med nysatsningen ge-

nomgår Roparnäsvägens cykelväg en omfattande och välbehövlig förbättring. På sträckor som har drabbats av tjälskador förnyas de underliggande lagren, och resterande del av cykelvägen får en ny, slät asfaltbeläggning. Detta tvååriga projekt, med en total kostnad på cirka 900 000 euro varav 500 000 euro investeras i år, kommer att avsevärt höja standarden och säkerheten för de många som dagligen nyttjar denna viktiga cykelled.

Större ombyggnationer planeras även för gatuområdet vid Teirgatan. Här kommer inte bara gatu-konstruktioner och dagvattenavlopp att förnyas i grunden, utan även parkeringsarrangemangen kommer att omorganiseras med ett tydligt fokus på att förbättra förhållandena för gående och cyklister. Denna omfattande upprustning beräknas kosta 800 000 euro och kommer att bidra till en mer harmonisk och funktionell stadsmiljö.

Ett särskilt projekt är ombyggnaden av pappersbron i Metviken. Den befintliga bron bedöms vara i dåligt skick och dessutom för smal för att på ett säkert sätt kunna trafiker-
as av gående och cyklister. Där-

för har staden beslutat att riva den gamla konstruktionen och i stället uppföra en ny, bredare och tryggare bro. Byggarbetena för detta projekt, med en budget på 250 000 euro varav hälften täcks av statsunderstöd, kommer att konkurransutsättas för att säkerställa en kostnadseffektiv och kvalitativ lösning.

Vasa stads innovativa samarbetsmodell, kallad cykelalliansen, fortsätter att generera positiva resultat. Genom ett nära samarbete mellan staden, planerare och entreprenör har man under de två år alliansen varit verksam kunnat genomföra projekt på ett kostnadseffektivt och högkvalitativt sätt. Ett lysande exempel är förnyelsen av Sandögatan, som transformerades till en inbjudande miljö för både gående och cyklister till en betydligt lägre kostnad än initialt beräknat. Projekt-
ingenjör Samuli Huusko betonar att kostnaden per kvadratmeter för Sandögatan landade på 173 euro, vilket är långt under den ursprungliga bedömningen på indexjusterade 195 euro per kvadratmeter. Dessutom erhöll staden ett statligt stöd på cirka 900 000 euro för detta framgångsrika projekt. Huusko bemöter även felaktiga medieuppgifter om

kostnaderna och klargör att priset per meter cykelväg i verkligheten var en bråkdel av det som påstås.

Även om cykelalliansen i år inte står för några helt nya byggprojekt, fortsätter det viktiga planerings- och våghållningsarbetet. De planerade förbättringarna för i år har en något mindre omfattning, och en extremt hög kvalitetsnivå eftersträvas inte i alla detaljer. Exempelvis har det reserverade beloppet för förbättringen av Teirgatan minskats med 20 procent, vilket kan komma att märkas i ytfinishen.

De medvetna satsningarna på gång- och cykelinfrastrukturen i Vasa har redan gett tydliga resultat. Den förstärkta vinterväghållningen på gång- och cykellederna har fått mycket positiv respons, till och med på nationell nivå. Användarnöjdheten har ökat markant, från 2,98 till imponerande 4,32 på en femgradig skala. Dessutom noteras en anmärkningsvärd ökning med cirka 25 procent av antalet personer som valde att gå eller cykla under vintermånaderna i år jämfört med föregående år.

Källa: Vasa stad

NATUR

Finlands alla över 600 spindlar har nu fått egna namn på finska

En historisk stund har anlönt för Finlands spindelvärld! Finlands spindelarbetsgrupp har i samarbete med entusiastiska spindelentusiaster utfört ett omfattande arbete och skapat finska namn för alla spindelarter som förekommer i landet.

Denna betydande insats har resulterat i att hela 644 spindelarter, samt några arter som påträffas i grannländerna, nu har fått officiella, finska namn.

Denna nya, enhetliga nomenklatur är en verklig glädje för både forskare, hobbyister och alla som är intresserade av naturen. Tidigare har hänvisningar till många spindelarter endast varit möjliga med svårhanterliga latinska vetenskapliga namn. Nu underlättas artobservationer och kommunikationen kring dem avsevärt, när det finns tydliga och finska namn

för varje art. De uppdaterade namnen finns nu tillgängliga i Finlands artdatacenter, i den omfattande databasen laji.fi.

Det är glädjande att notera att även de tidigare mindre kända och kanske av vissa uppfattade som skrämmande eller äckliga spindlarna nu har fått egna finska namn. Välbekanta artgrupper som växter, daggdjur och fjärilar har haft finska namn sedan länge, vilket är naturligt. Nu har denna brist åtgärdats för spindlarnas del, vilket öppnar helt nya möjligheter för artidentifiering, hobbyverksamhet och forskning.

Forskaren Riikka Elo från biodiversitetssenheten vid Åbo universitet, som har fungerat som sekreterare för spindelarbetsgruppen, betonar det stora behovet av en enhetlig nomenklatur. Hon berättar hur de latinska namnen har varit svåra att komma ihåg, och många hob-

byister har därför redan tidigare utvecklat egna smeknamn för de djur de har observerat. Nu har denna kreativitet fått en officiell och sammanhållande grund.

Ett särskilt tack för denna historiska reform går till de aktiva hobbyisterna, vars önskan om en utveckling av nomenklaturen satte igång processen. I synnerhet Markku A. Huttunens enorma grundarbete har varit ovärderligt. Hans idé att ersätta det långa ordet "hämähäkki" (spindel) med suffixet "-kki" har visat sig vara en fungerande och naturlig lösning. Spindelexperten Niclas Fritzen från föreningen Ostrobothnia Australis berättar att tidigare hade endast knappt hundra arter ett etablerat finskt namn, och även dessa var ofta långa och svåra att komma ihåg.

Det långsiktiga arbetet med att uppdatera nomenklaturen har burit frukt. De första nya namnen publicerades redan för tio år

sedan i Pajarres verk "Hämäki ja seitsemän seittiä" (Spindeln och sju nät). Även boken "Suomen hyppyhämähäkit" (Finlands hoppspindlar), som publicerades 2022, fick finska namn för alla 44 arter i familjen hoppspindlar (Salticidae) i samarbete med arbetsgruppen. Nu har detta banbrytande arbete slutförts, och alla Finlands spindlar har äntligen fått finska namn. Den nya nomenklaturen har även godkänts av Finlands entomologiska förenings nomenklaturkommitté, vilket bekräftar dess officiella status.

Dessa nya, korta och tydliga namn har nu lagrats i databasen laji.fi, och de kan i fortsättningen användas parallellt med de gamla vetenskapliga namnen. Detta är ett enormt steg framåt för att öka kunskapen om och uppskattningen av Finlands spindlar!

Källa: Turun yliopisto

WHO

Historiskt genombrott: Världen enas för att stärka pandemiberedskapen – WHO:s medlemsländer överens om nytt avtal

Världshälsoorganisationen WHO:s medlemsländer har nått en betydande och historisk överenskommelse om ett nytt avtal för pandemiberedskap.

Efter långa och komplexa förhandlingar nåddes slutligen enighet den 16 april 2025, och avtalet förväntas få sitt formella godkännande vid WHO:s generalförsamling i maj. Detta avtal är ett avgörande steg mot ett globalt samarbete och en starkt beredskap inför framtida pandemihot och andra internationella hälsoutmaningar.

Outi Kuivasniemi, rådman för internationella ärenden och ordförande för Finlands förhandlingsdelegation, beskriver slutresultatet som en balanserad kompromiss som speglar medlemsländernas gemensamma engagemang för att bygga ett mer rättvist och hållbart globalt hälsosystem. Det är särskilt positivt att avtalet innehåller

nya skrivningar gällande bland annat konceptet "One Health", vilket betonar sambandet mellan människors, djurs och miljöns hälsa och behovet av ett holistiskt tillvägagångssätt för att hantera hälsohot.

Bakgrunden till detta viktiga avtal är WHO:s generalförsamlings särskilda session i december 2021, då man beslutade att inrätta ett mellanstatligt förhandlingsorgan. Detta organs uppgift var att utarbeta ett omfattande avtal för pandemiberedskap och respons. De mellanstatliga förhandlingarna inleddes i februari 2022, och Finland deltog aktivt i processen som en del av Europeiska unionen. I Finlands förhandlingsdelegation ingick representanter från social- och hälsovårdsministeriet, utrikesministeriet samt Institutet för hälsa och välfärd (THL), vilket understryker frågans breda nationella betydelse.

Den nu uppnådda överenskommelsen är en betydande framgång för det internationella samfundet.

Pandemier känner inga nationsgränser, och covid-19-pandemin visade på ett brutalt sätt hur sårbara världen är inför oväntade och snabbt spridande hälsohot. Med det nya pandemiavtalet strävar man efter att skapa starkare strukturer för informationsutbyte, resursallokering och gemensamma åtgärder i krissituationer. Detta kommer inte bara att stärka beredskapen att hantera framtida pandemier mer effektivt, utan också främja global hälsojämlighet.

Det är viktigt att notera att avtalet tydligt fastställer att det inte överför nationell behörighet till WHO. Beslutanderätten i hälsofrågor kvarstår hos medlemsstaterna, vilket har varit en viktig princip för många länder under förhandlingarna. Avtalets syfte är snarare att stärka internationellt samarbete och samordning, inte att försvaga nationellt självbestämmande.

Nästa steg är godkännandet av avtalet vid WHO:s generalförsamling i maj 2025. Generalförsamlingens beslut strävar traditionellt

efter konsensus, vilket innebär att man eftersträvar alla medlemsstaters stöd för att godkänna pandemiavtalet. Därefter kommer varje WHO-medlemsstat att behandla och ansluta sig till avtalet i enlighet med sin egen konstitutionella ordning.

Detta nya pandemiavtal är ett hoppingsivande tecken på att världens länder kan förena sina krafter inför ett gemensamt hot och lära av tidigare erfarenheter. Det skapar hopp om att vi i framtiden kommer att vara bättre rustade att möta globala hälsoutmaningar och skydda människors hälsa och välbefinnande runt om i världen. Avtalet är inte bara ett juridiskt dokument, utan också en symbol för den internationella solidaritetens och samarbetets betydelse för att trygga mänsklighetens gemensamma säkerhet.

Bild
World Health Organization Flag
Author United States Mission
Geneva
Creative Commons Attri-

RYSSLAND

MEDVEDEV

Medvedevs kärnvapenhot mot nya Nato-länder – tomma ord eller farlig eskalering?

Dmitrij Medvedev, vice ordförande i Rysslands säkerhetsråd, har återigen uttalat hotfulla kommentarer riktade mot de nyligen anslutna Nato-länderna Finland och Sverige.

I ett uttalande som refererades flitigt av ryska statsägda nyhetsbyrån TASS den 29 april, varnade Medvedev för att varje nytt Natomedlemskap automatiskt gör landet till ett mål för ryska väpnade styrkor, "inklusive potentiella vedergällningsanfall och till och med den nukleära komponenten."

Medvedev ifrågasatte även vilken säkerhet Finland och Sverige egentligen uppnått genom sitt Natomedlemskap. Han menade att deras tidigare alliansfria status gav dem "vissa internationella förmåner" med tanke på deras geopolitiska position. Genom att nu vara en del av ett "block som är fientligt inställt mot oss" har de enligt Medvedev "helt enkelt ställt sig i våra väpnade styrkors sikte." Han avslutade med att hävda att detta är "politiska spel" och att de flesta inte förstår konsekvenserna.

Analys: Ett retoriskt spel för inhemsk konsumtion?

Det är viktigt att analysera Medvedevs uttalanden i ljuset av den pågående geopolitiska situationen och hans egen historik av provokativa uttalanden. Medan hot om kärnvapenanvändning alltid ska tas på allvar, finns det flera anledningar att betrakta just dessa kommentarer med en viss skepsis, åtminstone i termer av en omedelbar eskalering.

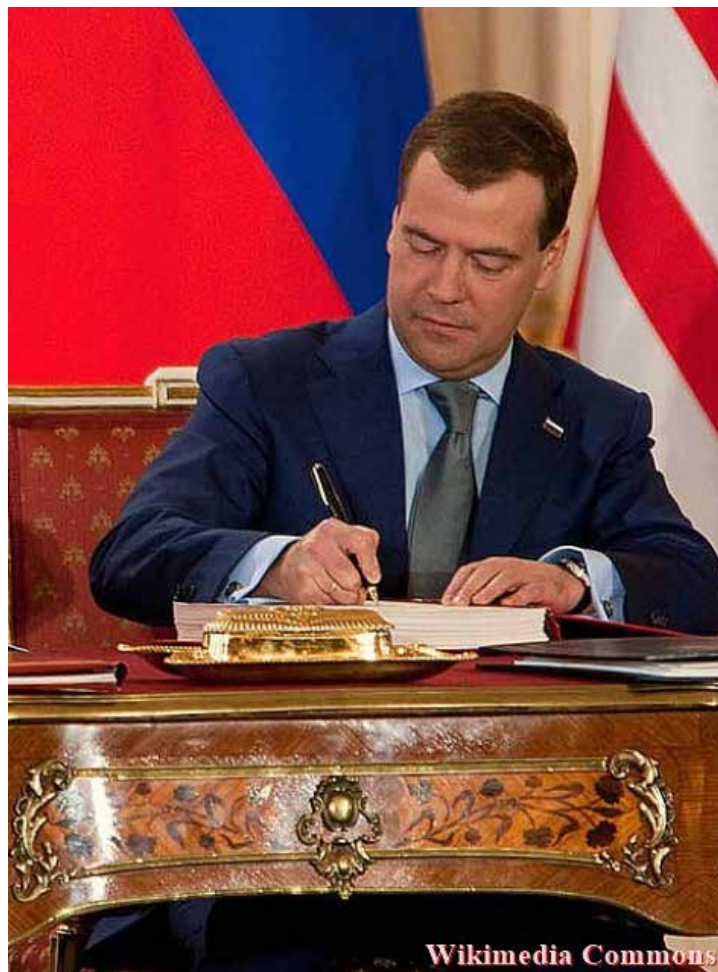
För det första är Medvedev känd för sin ibland aggressiva och ytterst retoriska stil. Hans uttalanden tjänar ofta ett syfte att signalera styrka och avskräckning, primärt riktat mot en inhemsk rysk publik som behöver försäkras om landets handlingskraft gentemot "väst". I ryska statsmedier framställs Natos utvidgning konsekvent som ett aggressivt drag som hotar Rysslands säkerhetssfär, och Medvedevs ord bidrar till denna narrativ.

För det andra är det osannolikt att Ryssland i nuläget skulle initiera ett militärt angrepp mot ett Natoland, inklusive användning av kärnvapen. Ett sådant agerande skulle utlösa artikel 5 i Natomfördraget, vilket innebär ett kollektivt försvar från samtliga medlemsländer. Konsekvenserna av en sådan eskalering skulle vara katastrofala och överstiga vida de eventuella "fördelar" Ryssland skulle kunna tänkas vinna.

Finlands och Sveriges säkerhet stärkt av Nato

Tvärtemot Medvedevs påståenden har Finlands och Sveriges beslut att söka och erhålla Natomedlemskap snarare handlat om en ökad känsla av osäkerhet i närområdet, framför allt efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina. Den alliansfria statusen erbjöd inte längre den trygghet som ansågs nödvändig i ett förändrat säkerhetspolitiskt landskap.

Natomedlemskapet innebär en betydande förstärkning av ländernas säkerhet genom den kollektiva försvarsgarantin. Att tillhöra världens starkaste militära allians avskräcker potentiella aggressorer på ett helt annat sätt än en neutral position. Även om Medvedevs ord syftar till att skapa oro och osäkerhet, är det troligt att ef-

fekten på lång sikt blir den motsatta – en ytterligare konsolidering av Nato och en ökad medvetenhet om behovet av att stå enade mot rysk aggression.

Ingen anledning till panik, men vaksamhet krävs

Sammanfattningsvis bör Dmitrij Medvedevs senaste utspel om att nya Natomedlemmar blir ryska mål inte ignoreras, men det är viktigt att kontextualisera dem. De utgör sannolikt en del av ett större ryskt informationskrig och ett försök att psykologiskt påverka opinionen i de berörda länderna samt inom Nato.

Finland och Sverige har gjort ett suveränt val baserat på sina egna säkerhetsintressen. Na-

tomedlemskapet är ett svar på en förändrad och mer hotfull säkerhetsmiljö. Medan hotfull retorik från Moskva är beklaglig och oacceptabel, finns det i nuläget inga indikationer på en omedelbar militär eskalering mot Natoländer. Däremot är det avgörande att Nato fortsätter att visa enighet och beslutsamhet i sitt stöd till Ukraina och i sitt eget försvar, vilket i sig är det starkaste svaret på Kremls aggressiva retorik.

Medvedevs ord må citeras i ryska tidningar, men i den bredare globala kontexten saknar de den tyngd och substans som skulle motivera panik. Vaksamhet och fortsatt stöd till Ukraina är desto viktigare.

AI

AI-genererade poddar: En ny era för ljudinnehåll med NotebookLM

20 vardagliga förkortningar du behöver känna till (och kanske några du knappast behöver)

**Podcast in English:
Russian disinformation**
<https://vpress.ovh/podcasts.htm>

I den snabbt föränderliga världen av digitala medier fortsätter artificiell intelligens (AI) att tänja på gränserna och omforma branscher samt omdefiniera kreativa processer. En av de mest banbrytande utvecklingarna är Googles NotebookLM, en avancerad språkteknologi med potential att revolutionera podstavärlden.

Med sin förmåga att skapa ljudinnehåll av mänsklig kvalitet öppnar NotebookLM upp nya och spännande möjligheter inom AI-drivna berättelser, utbildning och underhållning.

Framväxten av AI-genererade poddar

Podcastbranschen växer i en rasande takt, och innehållsskapare samt medie företag letar ständigt efter innovativa verktyg för att effektivisera produktionen och stärka kreativiteten. NotebookLM, som först fick uppmärksamhet för sin förmåga att generera hög-

kvalitativa texter, har nu tagit steget in i ljudinnehållet. Denna banbrytande teknik kan producera poddar som är nästan omöjliga att skilja från de som skapats av mänskliga programledare, vilket skapar nya möjligheter för framtiden.

Det som gör NotebookLM-genererade poddar så attraktiva är flera unika funktioner som skiljer dem från traditionella poddar:

Naturligt ljudande röst: NotebookLM kan generera ljudinnehåll med en röst som efterliknar den naturliga rytmen och tonen i mänskligt tal. Detta gör att lyssnaren får en smidig upplevelse där det är svårt att avgöra om podden är AI-genererad.

Mångsidiga ämnen: Oavsett om det handlar om nyheter, aktuella händelser eller lättsamma berättelser, kan NotebookLM hantera en mängd olika ämnen. Dess flexibilitet gör det till ett idealiskt verktyg för innehållsskapare som vill utforska olika genrer utan tidskrävande produktion.

Förkortningar finns överallt nuförtiden. Från sms-akronymer till teknisk jargong, de praktiska kombinationerna på 3 bokstäver (och ibland längre) kan vara förvirrande om du inte är insatt. Men frukta inte, andra förkortningsäventyrare! Den här artikeln kommer att utrusta dig med kunskapen att dechiffrera 20 av de vanligaste förkortningarna du kommer att stöta på i vardagen.

LOL: Laughing Out Loud, Lots of Laugh, ljudligt skarr, mycket skratt (Den här kan redan vara en klassiker för många!)

BRB: Be Right Back (Perfekt för en snabb toalettpaus under en pratstund)

OMG: Oh My God, »Herre Gud!« (Uttrycker förvåning eller starka känslor)

IMHO: In my humble opinion, I min ödmjuka åsikt (Ett sätt att inleda din åsikt artig)

** ASAP: ** Så snart som möjligt (Tänder en eld under någon... snyggt)

FYI: For Your Information, För din information (En heads-up för någon)

ETA: Estimated time of arrival, Beräknad an-

komsttid (Låter dig veta när du kan förvänta dig någon)

OSA: Vänligen svara (formell begäran om svar på en inbjudan)

PDF: Portable Document Format (Ett vanligt filformat för dokument)

JPG: Joint Photographic Experts Group (Ett populärt bildfilformat)

GIF: Graphics Interchange Format (Ett annat bildformat, känt för animationer)

TIFF: Tagged Image File Format (används för bilder av hög kvalitet)

WWW: World Wide Web (Grunden till det internet vi känner till)

HTTP: Hypertext Transfer Protocol (Språket som webbsidor använder för att prata)

GPS: Global Positioning System (Hjälper dig att navigera i världen)

Bankomat: Uttagsautomat (din vänliga lokala bankomat)

DIY: Gör det själv (för de händiga människorna där ute)

VIP: Mycket viktig person (Någon som får specialbehandling)

TBA: Kommer att meddelas (Håll ögonen öppna för mer information)

TBD: Att vara bestämd (Vi håller fortfarande på att ta reda på saker)

Det här är bara ett

smakprov på förkortningsvärlden, men med dessa 20 under bältet är du på god väg att dechiffrera det vardagliga språket, från avslappnade texter till tekniska dokument. Så nästa gång du ser en förkortning som får dig att klia dig i huvudet, kom ihåg den här listan och fortsätt att utforska den underbara världen av stenografisk kommunikation!

Wasa Dagblad

En modern tidning med en layout med drag av 1870-talets press. På den tiden hade tidningar bara 4-8 sidor. Mycket text, men inga bilder alls, så det är mycket att läsa på några sidor.

Tidningen innehåller citat från gamla dagstidningar hämtade från Riksarkivet (digi.kansalliskirjasto.fi). GPT3, Gemini, Aria och Monica gör en del av det rutinmässiga redigeringsarbetet, t.ex. översättning, korrekturläsning och skrivande av korta notiser. Alla texter har granskats av journalister och redaktionen ansvarar för texternas innehåll.

Wasa Dagblad är en publikation av dagstidningstyp som än så länge utkommer på söndagsmorgnar. Men vårt mål är att den ska komma ut varje morgon i framtiden.

Tidningen finns tillgänglig gratis på nätet.

Läsarnas texter är välkomna!

Tidningen är lokalt ägd och kommer att fortsätta att vara det.

Chefredaktör är Hans Björknäs.

Redaktion: Wasa Dagblad, Skolhusgatan 37 B 7, 65100 Vasa, tel. +358-40-5462455.

Redaktionen i Helsingfors: Wasa Dagblad, Andra linjen 9 B 36, 00530 Helsingfors. Telefon +358-40-5462455. Annonser kan sändas via e-post i jpg-format, ta gärna kontakt med redaktionen.

E-post: wasadagblad@gmail.com

Vår tidning för två år sedan:

Lösnummer 1 €
Gratis på nätet

ISSN 2954-2448

Nr 22

Söndagen den 21 maj

2023

Wasa Dagblad - en modern tidning med layout från 1870-talet. Då hade de flesta tidningarna detta format, motsvarande A4, och 4 sidor. Mycket text, men inga bilder alls, så det finns mycket att läsa på 4 sidor. Tidningen innehåller citat från gamla dagstidningar, hämtade från Nationalarkivet (digi.kansallskirjasto.fi). GPT3 gör en del av det rutinmässiga redaktionella arbetet. Wasa Dagblad utkommer tillvidare på söndag morgon, men vår strävan är att den skall utkomma alla dagar så småningom. Tidningen kan läsas gratis på nätet, tryckta lösnummer kostar 1 €. Annonspris 6 €/spaltmillimeter, men standardannonser är billigare (25 mm hög=140 €, 50 mm = 280 €, 75 mm=400 €. Upprepade annonser = 50% rabatt. Sänd annonser till wasadagblad@gmail.com som jpg, tiff eller png, annonserna förminskas sedan till spaltbredd 46 mm. Ifall annonsen inte ryms med kontakter vi (utrymmet är ju begränsat). Chefredaktör Hans Björknäs. Post: Wasa Dagblad, Skolhusgatan 37 B 7, 65100 Vasa, telefon +358-40-5462455. E-post: wasadagblad@gmail.com

NYHETER

XXIX Vasa körfestival IDAG

Dagens körevenemang Vasa körfestivals öppningskonsert samlar återigen festivaldeltagare och huvudaktörer på traditionellt sätt. Utnyttja denna möjlighet, här är en chans att njuta av riktigt bra körsång.

Vasa stadshus söndagen den 21 maj 2023 kl 14:00

14.00-14.15 Damkören QuinnTo

14.15-14.35 Cawiar

14.35-15.00 Kammarkören Kampsång

15.00-15.20 - Paus -

15.20-15.40 Södra Österbotten Sångare Jussit

15.40-16.00 till Wasa Sångargille

Biljett €25,

Pensionärer, studenter 20 € Körmedlemmar 15 €

Vasas XXIX Körfestival - en succé!

Vasa - en stor musikstad. Mycket musik hela sommaren!

Så denna vecka började vi med körfestivalen, ledd av dess konstnärliga ledare Kristian Heberg. Några siffror och annan information:

- 170 gratis framträdanden
- mer än 80 körer
- ca 1700 deltagare
- långa nonstop-konserter på Rewell center.
- konserter i tre kyrkor, Palosaari kyrka, Vasa kyrka och ortodoxa kyrka.

Nästa år arrangeras Körfestivalen

Veckans konstupplevelse:

Nationella konsthallen Ateneum slog upp portarna i mitten av april efter en lång renovering. Den 5 maj öppnades Albert Edelfelt-utställningen.

Albert Edelfelt var en finländsk målare som levde från 1854 till 1905. Han var en framstående figur i den finska konstscenen, och hans verk fortsätter att firas och studeras än i dag. Edelfelts målningar speglar det finländska livets skönhet och enkelhet, och hans förmåga att fånga essensen av sina ämnen är det som skiljer honom som en av Finlands största konstnärer. Denna berömda tavla, "Pojkar som leker på stranden" målades 1884..

för trettionde gången. Vi väntar!

VAASA

HITACHI INVESTERAR I VASA

Fabriken brann ner, men den ska byggas om och ännu bättre och effektivare.

Det är bra att ett internationellt företag litar på Vasa!

KORSHOLM

Särkimoskolan läggs ner, till hösten börjar eleverna på Mäks-

maaskolan.

KORSNÄS

Ann-Sofi Backgren har fått ett stort stipendium för att utveckla berättelserna om kustbandets historiskt betydande sevärdheter. " Jag tror på styrkan i lokala berättelser. Vi har mycket att vara stolta över. Alla bär vi på berättelser. Att få en uppskattning av finska kulturfonden känns oerhört bra. Nu vet jag vart all min "extra" tid kommer att gå de kommande åren." Säger Ann-Sofi i Svenska Yle.

TRYCKFRIHET

Internationella pressfrihetsdagen

firades den 3 maj. Helsingin Sanomat har kommit på ett sätt att sprida information till Ryssland, genom att gömma den i Counter Strike-spelet.

VÄLFÄRDSOMRÅDET och 345 000 €

Välfärdsområdet Österbotten har budgeterat 345 000 euro för partistöd. Man har ansett att dessa pengar inte behövs för att upprätthålla vårdstandarden. Sannfinländarna och KD accepterar inte detta beslut och tar inte emot några pengar. '

Detta belopp skulle ha räckt för att betala 10 sjuksköterskor. Men välfärdsområdet beslutar att ge dem till politiska partier som ju har andra former av partistöd.

Sannfinländare Asko Salminen säger i Vasabladet: "Den här sortens partistöd behövs inte, de här pengarna ska användas till sjukvård. Vi som sitter i välfärdsregionrådet får mötesarvoden. Jag förstår inte varför partier bör få ytterligare stöd."

Enligt Vasabladet fick politiska

Fotobilaga på sidorna 7-10

Här finns vi:
www.vpress.ovh

Beställ Wasa Dagblad - det kostar ingenting. Sänd en email med rubriken Prenumeration till wasadagblad@gmail.com

HOROSKOP FÖR MAJ 2025

Maj-horoskop – Stjärnorna snackar strunt (och lite san- ning)

Väduren (21/3–19/4)
Maj börjar med energi! Tyvärr glömde du var du la den. Leta bakom soffan eller i kylskåpet. Kärleken knackar på – öppna dörren, men kolla genom titthålet först.

Oxen (20/4–20/5)
Grattis, det är din månad! Belöna dig själv med tårta, presenter och kanske ett extra glas bubbel. Ekonomin ser stabil ut – tills du går förbi en loppis.

Tvillingarna (21/5–20/6)
Du har svar på allt, men ingen har ställt frågan än. Var försiktig med ordlekar – alla uppskattar inte att kallas för ”morgontrött zombie med kaffeproblem”.

Kräftan (21/6–22/7)
Du känner dig käns-

losam. Det är okej. Särskilt när du råkar se en gullig hund i regn. Karriären rör sig framåt – långsamt, som en snigel på semester.

Lejonet (23/7–22/8)
Maj är din catwalk! Men kom ihåg: alla trottoarer är inte scen. Kärlek blomstrar – likaså ogräset på balkongen. Välj vilken du vattnar.

Jungfrun (23/8–22/9)
Du planerar allt in i minsta detalj. Maj säger: ”Lycka till!” Stjärnorna råder dig att släppa kontrollen – eller åtminstone att prova spontan taco-tisdag.

Vågen (23/9–22/10)
Du väger för och emot. I maj kan du fastna i en beslutsloop – särskilt vid glassdisken. Kärleken är nära, men kanske gömmer sig bakom en bokhylla.

Skorpionen (23/10–21/11)
Du drar till dig hemligheter och drama. Perfekt – maj bjuder på både cliffhangers och oväntade gäster. Tips: ha alltid extra kaffe hemma.

Skytten (22/11–21/12)
Reslusten spritter! Även om det bara blir till mataffären. Maj vill att du provar något nytt – kanske salsa. Eller bara stark sås.

Stenbocken (22/12–19/1)
Du jobbar hårt. Maj viskar: ”Chilla lite.” En picknick i parken kan ge dig fler insikter än tre PowerPoint-presentationer.

Vattumannen (20/1–18/2)
Du är före din tid. Maj är fortfarande i pyjamas. Möt kompromissen – kanske shorts med kavaj? Innovation väntar – bara du hittar din laddsladd.

Fiskarna (19/2–20/3)
Du drömmer dig bort. Maj erbjuder regn, solsken och plötsliga existentiella frågor i kön till posten. Följ intuitionen – men kolla väderprognosen också.

HUMOR FÖR ETT- HUNDRA ÅR SEDAN

ENFALDIG

En dam ansatte ivrigt Tegnér med begäran att han skulle säga något kvickt, tills han slutligen blev förargad.

— Nåväl, sade han slutligen, Gud, världen och Ni äro trefaldiga, vad äro då världen och Ni tillsammans?

— Tvåfaldiga, sade damen. — Och vad är då Ni?

— Enfaldig, sade damen.

— Det stämmer, sade Tegnér.

LÄTTJA

En lärpojke blev av sin mästare hårt agad för lättja. Gråtande utbrast pojken: — jag önskar att jag vore död!

— Ja det tror jag nog skulle smaka dig, din lätting, sade mästaren, att ligga och dra' dig i en bekväm likkista!

NOAKS ARK

Djuren i Noaks ark skulle gå och lägga sig. Men de kunde inte sova, ty i en timmes tid ljöd ett mystiskt entonigt knapprande från en knut. Till slut hov elefanten upp sin röst och sade strängt: — Vem är det som stör oss, så att vi inte får sova? Från ett hörn hördes tusenfontingens späda olyckliga stämma: — Det är bara jag, som tar av mig mina kängor.

PUTTE VILL HA MEDICIN AV MORMOR

MODERN: „Men, Putte dä, varför vill du bara ha medicin av mormor och inte utav mig?”

PUTTE: „Jo, vet du, mamma, mormors hand skakar så!”

NYHETER

A; „Ni lär ha skrivit i er tidning, att jag är en falskspelare och bedragare! B: .Omöjligt! Min tidning innehåller bara nyheter!

FÖDD TILL DANSARE

„Tror ni inte, kapten, till att dansa måste man vara född?” „Säkert . . . Jag har aldrig sett någon ofödd dansa”.

JU MER MAN FÅR, DESTU MER VILL MAN HA

„Det är ganska egendomligt, ju mer man får, dess mer vill man ha!” „Hör'u säj mej en sak! Har'u fått tvillingar nå'n gång?”

MED EN MAN PÅ STRANDEN

Han: För en vecka sedan anade du icke att du nu skulle sitta på stranden med en man som du alls icke kände.

Hon: Jo, det gjorde jag nog.

Han: Men kära lilla vän, du kände ju mig ej då ännu.

Hon: Nej, men jag kände mig själv

EPIGRAM

En fet negress från Hull, som avled för sin kärleks skull.

Jag tog en avskrift av hennes gravskrift:

„Hon levde tjock och kärleksfull”.

Det var en ung lady från 'York som gifte sig med en lord Cork Och efter en tid av synnerlig id

Astronomic picture of the week:

Phobos

Color image of Phobos, imaged by the Mars Reconnaissance Orbiter on 23 March 2008.

The illuminated part of Phobos seen in the images is about 21 kilometers (13 miles) across. The most prominent feature in the images is the large crater Stickney in the lower right. With a diameter of 9 kilometers (5.6 miles), it is the largest feature on Phobos.

Credit: NASA / JPL-Caltech / University of Arizona
Public domain

Nästa vecka:

Från läsarna

Vi tar väldigt gärna emot inläggfrån våra läsare. Kommentarer, historier, minnen, debatt, nyheter från hemorten. Sannolikt kommer detta att vara den viktigaste delen i denna vår tidning. Men utrymmet är ju begränsat, så skriv gärna rätt så kort! Säsänd gärna inlägg till:

wasadagblad@gmail-com

Annonsera i WD

Det kan ha ett visst PR-värde att vara bland de första som annonserar i denna historiska och hypermodärna dagstidning.

Sänd annonser till wasadagblad@gmail.com som jpg, tiff eller png,

WASA DAGBLAD

wasadagblad@gmail.com